

Kulttuurin arvo?

Kulttuurin kansantaloudellisia vaikutuksia selvittäneen työryhmän raportti

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:35

Kulttuurin arvo?

**Kulttuurin kansantaloudellisia vaikutuksia selvittäneen
työryhmän raportti**

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:35

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet
Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto /
Kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen
PL / PB 29
00023 Valtioneuvosto / Statsrådet
<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut>

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet, 2006

ISBN 952-485-265-9 (nid./htf)

ISBN 952-485-266-7 (PDF)

ISSN 1458-8102

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä/
Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2006:35

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
27.11.2006

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Kulttuurin kansantaloudellisia vaikutuksia selvittävä työryhmä Puheenjohtaja: Neuvotteleva virkamies Kimmo Aulake, opetusministeriö Sihteeri: Suunnittelija Anna Kanerva, Kulttuuripoliittisen tutkimuk- sen edistämissäätiö	Julkaisun laji Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä		
	Toimeksiantaja Opetusministeriö		
	Toimielimen asettamispv 16.9.2005	Dnro 55/040/2005	
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Kulttuurin arvo? Kulttuurin kansantaloudellisia vaikutuksia selvittäneen työryhmän raportti			
Julkaisun osat Muistio + liitteet			
Tiivistelmä <p>Opetusministeriö asetti 16.9.2005 työryhmän selvittämään kulttuurin kansantaloudellisten vaikutusten arviointia. Työryhmän työn tavoitteeksi asetettiin kehittää ministeriöiden, Tilastokeskuksen ja muiden asianosaisten tahojen yhteistyön avulla yhteiskunnallisen päätöksenteon perustana toimivan kulttuurin taloutta koskevan tilastollisen tiedon saatavuutta ja kattavuutta. Työryhmän tuli työssään identifoida kulttuurin toimialan keskeiset kansantaloudelliset vaikutukset ja tehdä esitys toimenpiteistä vaikutuksia kuvaavan tiedontuotannon kehittämiseksi.</p> <p>Työryhmä on työssään perehtynyt kulttuurin toimialojen taloutta sekä toimialojen kansantaloudellisia vaikutuksia koskeviin kansallisiin ja kansainvälisiin tilastoihin ja tutkimuksen esimerkkeihin sekä laatinut ehdotuksen kulttuurin satelliittitilinpidoon (kulttuurisatelliitti) pilotoinnista sekä sen katteeseen kuuluvista kulttuurin toimialoista.</p> <p>Kulttuurin kansantaloudellisen vaikuttavuuden tietoperustan vahvistaminen on työryhmän käsityksen mukaan yksi tärkeimmistä kulttuuripolitiikan haasteista. Myös julkisten toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi, ja siten toimenpiteiden tehokkuuden ja vaikuttavuuden maksimointi, edellyttää systemaattisen ja kattavan kulttuurin toimialoja koskevan tilastollisen tietoperustan rakentamista. Työryhmä pitää tärkeänä kulttuurin toimialojen talouteen liittyvien kansainvälisten aloitteiden seuraamista ja niihin vaikuttamista.</p> <p>Työryhmä esittää kulttuurin satelliittitilinpidoon pilotoinnin välitöntä aloittamista. Pilotoinnin tavoitteena tulee olla perustan luominen varsinaiselle satelliitille. Työryhmä suosittelee, että pilointi käynnistetään vuonna 2007 sen laatiman kulttuurin toimialojen toimialaluokituksen pohjalta sitä tarvittaessa täydentäen ja muut ulottuvuuden huomioiden. Satelliitti tulee saada toimivaksi mahdollisimman pian.</p> <p>Työryhmä on toimeksiantonsa mukaisesti keskittynyt kulttuurin kansantaloudellisten vaikutusten arvioinnin kehittämiseen. Kiinnostus kulttuurin taloudelliseen ulottuvuuteen ja vaikutuksiin sekä niiden tilastollisen arvioinnin kehittämiseen täydentää perinteistä lähestymistapaa kulttuurin tilastointiin. Työryhmän esittämä kulttuurin satelliitti on tilastollinen väline, joka mahdollistaa ensimmäistä kertaa kattavan ja koherentin, kaikkia kulttuurin toimialoja koskevan, tilastotiedon tuottamisen. Se luo myös perustaa kulttuurin sosiaalisten vaikutusten arvioinnin kehittämiseksi, mikä on merkittävä osa kulttuuripolitiikan tietoperustan kehittämistä.</p>			
Avainsanat tilastointi, kansantalouden tilinpito, vaikutukset, arviointi, kulttuuripolitiikka			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:35	ISSN 1458-8102	ISBN 952-485-265-9 (nid.) 952-485-266-7 (PDF)	
Kokonaissivumäärä 46	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Yliopistopaino	Kustantaja Opetusministeriö		

Presentationsblad

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
27.11.2006

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare) Arbetsgrupp för att ureda kulturens samhällsekonomiska verkningar Ordförande: Konsultative tjänstemannen Kimmo Aulake, undervisningsministeriet Sekreterare: Planerare Anna Kanerva, Kulttuuripoliittisen tutkimuk- sen edistämmissäätiö	Typ av publication Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar		
	Uppdragsgivare Undervisningsministeriet		
	Datum för tillsättande av 16.9.2005	Dnro 55/040/2005	
Publikation (även den finska titeln) Kulturens värde? Rapport av en arbetsgrupp som utrett kulturens samhällsekonomiska verkningar			
Publikationens delar Promemoria + bilaga			
Sammandrag <p>Undervisningsministeriet tillsatte 16.9.2005 en arbetsgrupp för att kartlägga utvärderingen av kulturens samhälls-ekonomiska verkningar. Arbetsgruppen skulle via samarbete med ministerierna, Statistikcentralen och andra berörda instanser utveckla tillgången till och täckningen i fråga om de statistiska ekonomiska uppgifterna om kulturens ekonomiska verkningar som ligger till grund för det samhälleliga beslutsfattandet. Arbetsgruppen skulle i sitt arbete identifiera de viktigaste samhällsekonomiska verkningar som kultursektorn ger upphov till och lägga fram ett förslag till åtgärder för att utveckla produktionen av information som beskriver verkningarna.</p> <p>Arbetsgruppen har i sitt arbete bekantat sig med nationella och internationella exempel på statistik och forskning kring ekonomin inom kultursektorn samt sektorernas samhällsekonomiska verkningar samt utarbetat ett förslag till ett pilotprojekt gällande satellitbokföring inom kulturen (kultursatellit) samt de kultursektorer som hör till den.</p> <p>Enligt arbetsgruppens uppfattning är en av de viktigaste kulturpolitiska utmaningarna att stärka informationen om kulturens samhällsekonomiska genomslagskraft. Även utvärderingen av de offentliga åtgärdernas genomslagskraft, och därmed också maximeringen av åtgärdernas effektivitet och genomslagskraft, förutsätter att en systematisk och heltäckande statistisk information om kultursektorn byggs upp. Arbetsgruppen finner det viktigt att man följer internationella initiativ som hänför sig till kultursektorernas ekonomi och påverkar dem.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår att pilotprojektet gällande satellitbokföring inom kultursektorn inleds omedelbart. Målet med pilotprojektet bör vara att skapa en grund för den egentliga satelliten. Arbetsgruppen rekommenderar att pilotprojektet inleds 2007 utgående från den klassificering av kultursektorerna som gruppen gjort, vid behov med kompletteringar och med beaktande av andra dimensioner. Satelliten måste fås att fungera så snart som möjligt.</p> <p>Arbetsgruppen har i enlighet med sitt uppdrag koncentrerat sig på att utveckla åtgärder för att utvärdera kulturens samhällsekonomiska verkningar. Intresset för kulturens ekonomiska dimension och verkningar samt utvecklingen av den statistiska utvärderingen av dem kompletterar det traditionella sättet att närma sig statistikföringen inom kulturen. Den av arbetsgruppen föreslagna kultursatelliten är ett statistiskt instrument som för första gången gör det möjligt att producera heltäckande och koherent statistik om alla kultursektorer. Det skapar också en utgångspunkt för att utveckla utvärderingen av kulturens sociala verkningar, vilket utgör en betydande del av utvecklingen av den kulturpolitiska informationen.</p>			
Nyckelord statistikföring, samhällsekonomisk bokföring, verkningar, utvärdering, kulturpolitik			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2006:35	ISSN 1458-8102	ISBN 952-485-265-9 (htf.) 952-485-266-7 (PDF)	
Sidoantal 46	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Universitetsstrycket		Förlag Undervisningsministeriet	

Description

Publisher Ministry of Education		Date of publication 27.11.2006	
Authors (If a committee: name of organ, chair, secretary) Working Group for the assessment of the economic impact of culture Chair: Special Government Advisor Kimmo Aulake, Ministry of Education Secretary: Coordinator Anna Kanerva, Foundation for Cultural Policy Research		Type of publication Reports of the Ministry of Education, Finland	
		Contracted by Ministry of Education	
		Committee appointed on 16.9.2005	Dnro 55/040/2005
Name of publication Memorandum by			
Parts Report and appendices			
Abstract The Ministry of Education established, on 16 September 2005, a Working Group to identify and explore existing statistical information, as well as information needs, on the economic importance and impact of cultural industries. The Working Group was to propose ways of improving the statistical knowledge base on the economic impact of culture through co-operation between different ministries, research bodies and Statistics Finland. The Working Group was also to identify key economic contributions of the sector and propose measures to improve the production of statistical information. The Working Group examined the current available statistical information, methodologies and studies concerning the economic impact of the culture sector and copyright-based and creative industries both nationally and internationally. The Group developed a framework for the analysis of the industries and activities to be studied based on the methodological work of Statistics Finland and international examples. The Working Group is of the opinion that strengthening the knowledge base on the economic impact of culture is a key challenge for cultural policy. Assessing the impact of public measures, and thereby maximising their effectiveness, also necessitates the building of a systematic and extensive knowledge base. Furthermore, the Working Group proposes that different international initiatives on the issue be closely followed and active contribution be given to their development. The Working Group proposes that a pilot study for the development of a satellite account, based on the System of National Accounts, for the culture sector in Finland be started without delay. The objective of the pilot project is to prepare the model for the actual satellite. According to the Group, piloting should be commenced in 2007 on the basis of the sectorial classification it has produced and the functioning satellite account system should be put in production use as soon as possible. On the basis of its terms of reference, the Working Group has concentrated on the development of a system to assess the economic importance and impact of culture. Interest in the economic contribution of culture and in its statistical assessment complements more traditional approach to cultural statistics. The satellite account proposed by the Group represents a statistical tool that enables for the first time the production of extensive and coherent statistical information covering all the sectors of culture. It can also provide a basis for the assessment of social impact of culture, which is another key challenge when developing the knowledge base for cultural policies.			
Other information			
Name and number of series Reports of the Ministry of Education, Finland 2006:35		ISSN 1458-8102	ISBN 952-485-265-9 (pbk.) 952-485-266-7 (PDF)
Number of pages 46	Language Finnish	Price	Degree of confidentiality public
Distributed by Helsinki University Press		Published by Ministry of Education	

Opetusministeriölle

Opetusministeriö asetti 16.9.2005 työryhmän selvittämään kulttuurin kansantaloudellisten vaikutusten arviointia. Työryhmän työn tavoitteeksi asetettiin kehittää ministeriöiden, Tilastokeskuksen ja muiden asianosaisten tahojen yhteistyön avulla yhteiskunnallisen päätöksenteon perustana toimivan kulttuurin taloutta koskevan tilastollisen tiedon saatavuutta ja kattavuutta. Työryhmän tuli työssään:

- 1 identifioida kulttuurin toimialan keskeiset kansantaloudelliset vaikutukset ja tehdä esitys toimenpiteistä vaikutuksia kuvaavan tiedontuotannon kehittämiseksi sekä
- 2 harkita tarve ja mahdollisuudet toimialan arvoketjua sekä kansallista kulttuurista pääomaa koskevan tilastollisen tiedon hankkimiseksi ja tehdä näitä koskevat esitykset.

Työryhmän tuli esityksissään kiinnittää huomiota mahdollisimman luotettavan ja kansainvälisesti vertailtavan tiedontuotannon kehittämiseen ja tarvittavan rahoituksen selvittämiseen.

Työryhmän puheenjohtajaksi kutsuttiin neuvotteleva virkamies Kimmo Aulake opetusministeriöstä ja jäseniksi neuvotteleva virkamies Raila Kehälinna kauppa- ja teollisuusministeriöstä, finanssineuvos Carita Putkonen valtionvarainministeriöstä, johtaja Jukka Liedes, neuvotteleva virkamies Hannele Koivunen, kulttuuriasiainneuvos Ilpo Kokko ja suunnittelija Lea Halttunen opetusministeriöstä, yliaktuaari Aku Alanen ja erikoistutkija Rauli Kohvakka Tilastokeskuksesta, tutkimusjohtaja Ritva Mitchell Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiöstä sekä erikoistutkija Sari Karttunen Taiteen keskustoimikunnasta. Työryhmän sihteerinä toimi suunnittelija Anna Kanerva Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiöstä.

Työryhmä perusti pienryhmän, jonka tehtävänä oli tarkastella yksityiskohtaisemmin kulttuurin toimialojen toimialaluokitusta ja tilastointia. Pienryhmään kuuluivat puheenjohtajan ja sihteerin lisäksi Aku Alanen, Lea Halttunen, Sari Karttunen, Rauli Kohvakka, Ilpo Kokko, Carita Putkonen sekä pienryhmän kutsumana tutkija Juha-Pekka Konttinen Tilastokeskuksesta.

Työryhmä kokoontui kaikkiaan kuusi kertaa, samoin pienryhmä kuusi kertaa.

Työryhmä on työssään perehtynyt kulttuurin toimialojen taloutta sekä toimialojen kansantaloudellisia vaikutuksia koskeviin kansallisiin ja kansainvälisiin tilastointiin ja tut-

kimuksen esimerkkeihin sekä laatinut ehdotuksen kulttuurin satelliittitilipidon (kulttuuri-satelliitin) pilotoinnista sekä kulttuurin toimialojen poiminnasta ja ryhmittelystä satelliittia varten.

Työryhmän määräaika oli 30.6.2006 ja sitä jatkettiin 31.10.2006 asti. Saatuaan työnsä päätökseen työryhmä luovuttaa muistionsa opetusministeriölle.

Helsingissä 31 päivänä lokakuuta 2006

Kimmo Aulake

Raila Kehälinna

Carita Putkonen

Jukka Liedes

Hannele Koivunen

Ilpo Kokko

Lea Halttunen

Aku Alanen

Rauli Kohvakka

Ritva Mitchell

Sari Karttunen

Anna Kanerva

Sisältö

<u>Opetusministeriölle</u>	<u>6</u>
1 Johdanto	9
2 Kulttuurin toimialojen taloutta koskeva tilastointi kansainvälisesti	11
Tekijänoikeusalat	12
Kulttuuritilastoinnin viitekehys	15
Luovat toimialat	17
Kansainvälisten organisaatioiden tilastotyö	19
3 Kulttuurin toimialojen tilastointi Suomessa	23
4 Kulttuurin satelliitti	26
Mikä on satelliitti?	26
Case: Kanadan suunnitelma kulttuurin satelliittitilinpidon järjestelmäksi	27
Suomalaisen satelliitin kuvaus	33
Työryhmän toimialaluokitus	35
5 Yhteenveto	36
6 Suositukset	38
<u>Liite 1: Toimialaluokitus satelliittia varten</u>	<u>39</u>
<u>Liite 2: Yhteenveto Tilastokeskuksessa tehdyistä kulttuurin satelliitin esiselvityksistä</u>	<u>44</u>

1 Johdanto

Hallituksen strategiasalkun yhtenä hankkeena on kulttuuriviennin kehittäminen. Kehittämistyötä tehdään ministeriöiden ja alan muiden organisaatioiden välisenä yhteistyönä. Kulttuuriministeri Tanja Saarela perusti opetusministeriöön kulttuurivientiyksikön, joka aloitti toimintansa 1.9.2005. Vuoden 2005 syksyn kuluessa kulttuuriministeri asetti lisäksi kolme työryhmää, joiden toimeksiannot liittyvät kulttuuriviennin kehittämiseen. Tämä kulttuurin kansantaloudellisten vaikutusten arvioinnin kehittämistä käsitellyt työryhmä on yksi näistä työryhmistä.

Ei ole liioiteltua sanoa, että kulttuurin talouteen ja sen kansantaloudellisiin vaikutuksiin kohdistuu yleismaailmallinen mielenkiinnon buumi. Tämä on seurausta yleisestä käsityksestä, jonka mukaan useat kulttuurin toimialat ovat kasvaneet keskimääräistä talouskasvua nopeammin. Kun samaan aikaan palvelut muodostavat yhä suuremman osan kehittyneiden maiden BKT:stä ja palvelukauppa jatkuvasti kasvavan osan maailmankaupan virroista, ei ole yllätys, että perinteisesti taloudellisen mielenkiinnon ulkopuolella ollut kulttuurin toimiala on nopeasti noussut kasvavan taloudellisen mielenkiinnon kohteeksi.

Vaikka kulttuurin toimialat kansainvälisesti kasvavatkin ja niiden osuus palveluista kasvaa, käytettävissä olevan tilastotiedon valossa kuva toimialojen maakohtaisesta kasvusta ei ole yksioikoinen. Tiettyt kulttuurin toimialat, kuten elokuva ja audiovisuaalinen tuotanto ja jakelu, musiikki sekä tietokonepelit, ovat kasvaneet useissa maissa, mutta muilla kulttuurin toimialoilla kasvu on ollut hitaampaa tai sitä ei ole tapahtunut lainkaan. Tiettyjen kulttuurin toimialojen BKT-osuudet ovat itse asiassa eräissä maissa jopa pienentyneet. Tämä on tietysti seurausta siitä, että kulttuurin tuotanto ja jakelu ovat kansainvälisesti hyvin keskittyneitä varsinkin taloudellisesti merkittävimmillä sektoreilla kuten elokuvassa, musiikissa ja peleissä.

Suomessa Tilastokeskus vastaa kansantalouden tilinpidosta. Kulttuurin toimialan yritykset ovat kansantalouden tilinpidossa mukana, mutta eivät sellaisena kokonaisuutena, että niistä olisi saatavissa yhtenäistä valmista tilastotietoa. Näin ollen tiedossa ei ole kaikkien kulttuurin alojen yritysten osalta edes sellaisia perustietoja kuten liikevaihto, työntekijät, viennin ja tuonnin arvo tai arvonlisäys.

Tällaiset perustiedot ovat välttämättömiä niiltä osin kun ollaan kohdistamassa julkisia toimenpiteitä nimenomaan kulttuurin talouden ja viennin edellytysten vahvistamiseksi, jotta suomalaiset kulttuurin toimialojen toimijat pääsisivät osallisiksi kansainvälisestä kasvusta ja mahdollisuuksista. Luonnollisesti myös toimien vaikuttavuutta tulee voida seurata ja arvioida keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä kulttuurin toimialan taloudellisten tilastoindikaattoreiden avulla.

Tilastokeskus laatii opetusministeriön kanssa yhteistyöhankkeena joka toinen vuosi julkaistavan kulttuuritilaston. Se sisältää kattavia tilastotietoja eri taiteenaloilta esim. museoiden lukumääristä, niiden henkilökunnasta, kävijämääristä ja näyttelyiden lukumääristä myydyimpiin kirjoihin ja valtakunnallisiin kulttuuritapahtumiin ja niiden kävijämääriin. Osa tiedoista julkaistaan vuosittain päivitettynä myös internetissä. Kulttuuritilasto on kansainvälisesti korkeatasoinen ja monipuolinen julkaisu, mutta se sisältää vain niukasti tietoja kulttuurin kansantaloudellisesta merkityksestä. Etenkin koko kulttuurin talouden kuvaaminen on nykyisen aineisto- ja menetelmäkehikon varassa vähäistä, vaikka useilta kulttuurin aloilta taloustietoja voidaan julkaista runsaastikin. Vaikka kulttuuritoimialojen kansantaloudellisesta merkityksestä voidaan laskea joitakin tunnuslukuja, kuten viimeisissä kulttuuritilastoissa on tehty, merkittäviäkään kulttuuritalouden osia ei ole mahdollista saada selville, koska ne sisältyvät jonkun muun toimialan tuotantoon.

Näin ollen kulttuurin toimialojen kansantaloudellisia tunnuslukuja ei tällä hetkellä saada luotettavasti selvitettyä eikä kulttuurin taloutta koskeva tietoperusta ole sillä tasolla, jolla se tulisi olla. Tilanne ei ole tyydyttävä alan itsensä eikä sitä tukevan ja ohjaavan julkisen hallinnon kannalta. Ilman kattavaa ja luotettavaa tietoperustaa opetusministeriö sekä muut ministeriöt ja julkiset organisaatiot joutuvat kehittämään kulttuurin toimialojen taloudellista perustaa vahvistavia toimia puutteellisen informaation tilanteessa.

Tämä ei sinänsä poikkea palveluiden kansantaloudellisen tilastoinnin yleisestä tilanteesta. Ottaen huomioon palveluiden yleisen sekä taloudellisen merkityksen niiden kansantaloudellisessa tilastoinnissa olisi runsaasti kehittämistä. Työryhmän esittämää kulttuurin satelliittia voidaan pitää myös yhtenä esimerkkinä palvelutoimialojen tilastoinnin kehittämisessä.

Työryhmä on toimeksiantonsa mukaisesti keskittynyt kulttuurin kansantaloudellisten vaikutusten arvioinnin kehittämiseen. Kiinnostus kulttuurin taloudelliseen ulottuvuuteen ja vaikutuksiin sekä niiden tilastollisen arvioinnin kehittämiseen täydentää perinteistä lähestymistapaa kulttuurin tilastointiin. Työryhmän esittämä kulttuurin satelliitti olisi tilastollinen väline, joka mahdollistaisi ensimmäistä kertaa kattavan ja koherentin, kaikkia kulttuurin toimialoja koskevan, tilastotiedon tuottamisen. Se loisi myös perustan kulttuurin sosiaalisten vaikutusten arvioinnin kehittämiseksi, mikä on merkittävä osa kulttuuripolitiikan tietoperustan kehittämistä. Kulttuurin sosiaalisten vaikutusten arviointi ei kuitenkaan kuulu tämän työryhmän toimeksiantoon. Siihen on syytä palata erikseen.

2 Kulttuurin toimialojen taloutta koskeva tilastointi kansainvälisesti

Työryhmä tutustui työnsä aikana kansainvälisiin ja kansainvälisten organisaatioiden tilastoinnin ja kehittämistyön esimerkkeihin, ja se on käyttänyt näitä aineistoja soveltavin osin oman työnsä kehittämisessä ja arvioimisessa. Seuraavaan on koottu esimerkinomaisesti joitain työryhmän läpikäymiä esimerkkejä tavoista, joilla kulttuurin toimialojen kansantaloudellisia vaikutuksia on pyritty eri maissa arvioimaan. Tarkastelun tarkoitus ei ole olla tyhjentävä.

Kulttuurin taloudellisiin vaikutuksiin kohdistuva vahva yleismaailmallinen kiinnostus on nähtävissä aktiivisena arviointi- ja kehittämistyönä kansainvälisesti ja myös kulttuurin toimialojen kansantaloudellisia vaikutuksia on tarkasteltu useissa raporteissa. Kulttuurin toimialojen kansantaloudellisia vaikutuksia on kansainvälisesti arvioitu tavallisimmin joko osana ministeriöiden ja muiden viranomaistahojen kulttuurin toimialoja koskevia laajempia kehittämisohjelmia tai itsenäiset kartoitukset ovat seurausta vastaavan kehittämistyön suosituksista. Tekijöinä kansantaloudellisten vaikutusten laajemmissa kartoituksissa ovat olleet tilastoviranomaisten (jotka seuraavat yleisiä kulttuurin talouden tilastoja) sijaan usein erilliset tutkimuslaitokset. Arviointi- ja kehittämistyö on vahvasti kytköksissä kulloiseenkin poliittis-taloudelliseen viitekehykseen.

Kansantaloudellisia vaikutusten tarkastelussa on viime vuosikymmeninä ollut kansainvälisesti erotettavissa pääosin kaksi juonetta, joissa keskustellaan tekijänoikeusaloista sekä kulttuurin toimialoista. 1990-luvun lopulta alkaen Iso-Britanniassa lanseerattiin luovien toimialojen käsite. Muun muassa Iso-Britannia, Uusi-Seelanti (luovat toimialat), Australia, Yhdysvallat (tekijänoikeusalat) sekä Kanada (kulttuurin toimialat) mainitaan usein luovuuksien raporteissa ja kirjallisuudessa kulttuurin talouden johtavina maina. Asema perustuu kulttuurin toimialojen taloudellisen merkityksen ohella myös niissä toteutettuun kehittämistyöhön.¹ Anglosaksiset maat ovat aloittaneet kehitystyön varhain, ja siksi myös niiden työtä on sekä monistettu että arvioitu kansainvälisillä areenoilla eniten. Myös Ranskassa kulttuurin talouden tilastoinnilla on ollut perinteisesti vahva asema jo varhain. Tanskassa kehittämistyön lähtökohdaksi on valittu kulttuuri- ja elämysteollisuus.

---

¹ Yhdysvallat tosin poikkeaa tässä suhteessa muista mainituista maista: se on joukossa ennen kaikkea tekijänoikeuksia tuottavan teollisuutensa mittavan taloudellisen volyymin, pikemminkin kuin luoviin toimialoihin kohdistuvan liittovaltiotason kehittämis- ja tutkimustyön, näkökulmasta. Luovien toimialojen käsite ei ole saanut tutkijoiden mukaan maassa juurikaan sijaa. Sen sijaan esimerkiksi osavaltiotasolla puhutaan yleisesti luovasta taloudesta.

Tekijänoikeusalat

Kuten luovien toimialojen kehittämistyön esittelyn yhteydessä myöhemmin tässä luvussa ilmenee, luoville toimialoille ominaisena piirteenä pidetään yleensä sitä, että näillä aloilla luodaan, tuotetaan, levitetään tai käytetään aineistoja, joihin kohdistuu henkisen omaisuuden oikeuksia, tekijänoikeus tai tekijänoikeutta lähellä olevia oikeuksia. Monet näistä aloista ovat niin riippuvaisia tekijänoikeudellisesti suojatusta aineistosta, että toimialoja ei olisi lainkaan tai ne olisivat hyvin toisenlaisia ilman tällaisia aineistoja. Liiketoimintamallien osalta tekijänoikeudellinen suoja on usein avaintekijä.

Tekijänoikeutta on perinteisesti tutkittu ja tarkasteltu oikeudellisena ilmiönä. Viime vuosina huomio on kuitenkin kohdistunut myös tekijänoikeuteen taloudellisena ilmiönä. Pyrittäessä arvioimaan ja mittaamaan tekijänoikeuden merkitystä kansantaloudessa toimialoja on ryhdytty luokittelemaan myös tekijänoikeuden ja niiden ”tekijänoikeusriippuvuuden” kautta.

Tekijänoikeusalojen taloudellisen tutkimustoiminnan edelläkävijöitä ovat erityisesti Yhdysvallat, Hollanti ja Suomi. Hollannissa ja Suomessa on tutkimuksia tehty 1980-luvulta lähtien. Yhdysvalloissa ensimmäinen tiedossa oleva selvitys tehtiin jo 1950-luvun lopulla. Tällöin osoittautui, että tekijänoikeudellisten alojen osuus kansantaloudessa oli suurempi kuin autoteollisuuden, pankkitoiminnan, kaivosteollisuuden jne. osuus. Suomen tekijänoikeustaloutta koskevat metodisesti perusteellisesti suunnitellut tutkimukset ovat perustuneet vuosien 1988 ja 1997 tietoihin (raportit julkaistiin 1992 ja 2000).

Suomen kulttuuriministeri teki Maailman henkisen omaisuuden järjestölle WIPO:lle ehdotuksen yhteisen metodologisen perustan laatimisesta tekijänoikeusalojen taloudellista tutkimista varten. Ajatuksena oli muodostaa pohja luotettavan ja vertailukelpoisen tiedon tuottamiseksi. Menetelmän valmistelu aloitettiin Helsingissä heinäkuussa 2002 pidetyssä WIPO:n kutsumassa tutkijoiden kokouksessa. WIPO julkaisi menetelmäoppaan (Guide on Surveying the Economic Contribution of the Copyright-Based Industries) vuonna 2003. Tarkoituksena on, että metodologiaa kehitetään edelleen.

Metodologisessa oppaassa esitetään käsitteellinen ja metodologinen perusviitekehys tekijänoikeusalojen kansantaloudellisten vaikutusten arvioimiseksi. Keskeisiä tekijänoikeusalojen kokoa määrittäviä indikaattoreita on kolme: alojen osuus bruttokansantuotteesta (niiden tuottama arvonlisäys, *value added*), työllisyys sekä ulkomaankauppa (osuus viennistä ja tuonnista). Raportissa esitetään määritelmällinen jako tekijänoikeuden ydinaloihin (*core*), tekijänoikeuksista riippuvaisiin (*interdependent*) aloihin, osittaisiin (*partial*) tekijänoikeusaloihin sekä tekijänoikeuksia tukeviin (*non-dedicated support*) aloihin. Alojen identifiointissa otetaan huomioon niiden panos tekijänoikeusketjun eri vaiheissa: sisällön luomisessa, tuotannossa, jakelussa sekä kulutuksessa ja käytössä. Tekijänoikeuden ydinaloja ovat lehdistö ja kirjallisuus, musiikki, teatterituotannot ja ooppera, elokuva ja video, valokuvaus, ohjelmistoteollisuus ja tietokannat, visuaaliset taiteet ja graafinen suunnittelu, mainospalvelut sekä tekijänoikeuksia keräävät yhdistykset. Tekijänoikeuksista riippuvaiset alat ovat toimialoja, jotka valmistavat ja myyvät laitteita, jotka liittyvät tekijänoikeuksien suojattuihin teosten välittämiseen, tuottamiseen tai käyttöön (esim. televisiot, radiot ja tietokoneet). Osittaisia tekijänoikeusaloja ovat toimialat, joissa osa toiminnoista liittyy tekijänoikeuksien suojattuihin teoksiin tai esimerkiksi niiden luomiseen, tuotantoon, esittämiseen tai jakeluun (mm. museot, arkkitehtuuri, lelut, tekstiiliteollisuus). Tekijänoikeuksien tukialoja ovat vähittäis- ja tukkukaupan alat, liikenne sekä puhelintekniikka ja internet.

Tekijänoikeusaloja tutkittaessa alat ovat suurelta osin samoja kuin ne, joita tutkitaan mitattaessa luovien toimialojen merkitystä kansantaloudessa, osaksi samoista ja osaksi eri

lähtökohdista. Tutkittavissa aloissa on lisäksi paljon päällekkäistä kaikkien kulttuurin toimialojen kanssa. Koska tutkimuksia ja selvityksiä on jo tehty paljon ja tutkimustoiminta on laajenemassa maapallon eri kolkissa, olisi todennäköisesti hyödyllistä kehittää menetelmiä edelleen siten, että luotaisiin vertailukelpoisuutta tekijänoikeusalojen, luovien toimialojen ja koko kulttuurin toimialojen selvitysten välille. Seuraavassa esitellään muutamia selvityksiä ja tutkimuksia, joita on tehty ennen WIPO-metodologian kehittämistä ja sen jälkeen.

Australiassa aloite ajankohtaisen tekijänoikeuslähtöisen tutkimustiedon puutteen korjaamiseen tuli tekijänoikeuskentän sisältä: Australian Tekijänoikeusneuvosto (*Australian Copyright Council*) sekä Tekijänoikeuksien tutkimuskeskus (*Centre for Copyright Studies*) tilasivat vuonna 2001 yksityiseltä konsulttitoimistolta selvityksen tekijänoikeusalojen taloudellisesta merkityksestä. Tutkimusta *The Economic Contribution of Australia's Copyright Industries* (2001) rahoittivat tilaajien lisäksi muutamat tekijänoikeusjärjestöt.

Tekijänoikeusalat jaetaan selvityksessä tekijänoikeuden ydinaloihin, osittaisiin tekijänoikeusaloihin sekä tekijänoikeuden jakeluun keskittyviin aloihin. Tekijänoikeuden ydinalat tuottavat tekijänoikeuksia päätuotteenaan. Näinä aloina selvityksessä mainitaan mm. elokuvateollisuus, kustannustoiminta, levytysteollisuus, ohjelmistoteollisuus, musiikin ja teatterin tuotannot, valokuvaus, kaupallinen taide- ja näyttelytoiminta sekä media. Osittaisten tekijänoikeusalojen, kuten mainonnan, painatuksen ja arkkitehtuurin, tuotteista vain osa on yhteydessä tekijänoikeuksien syntymiseen. Tekijänoikeuksien jakelijat välittävät tekijänoikeusmateriaaleja kuluttajille ja elinkeinoelämälle. Näitä aloja ovat raportin mukaan mm. osa vähittäis- ja tukkukaupan sektoreista, informaation tallennus- ja hakupalvelut, elokuvien ja videoiden välitys sekä kirjastot, museot ja videovuokraamot.

Tekijänoikeusalojen identifioinnissa toimialaluokkien osalta käytettiin *Australian and New Zealand Standard Industrial Classification* -järjestelmää. Toimialalla toimivia yrityksiä myös arvioitiin tarkemman toimintojen analyysin sekä sidosryhmien konsultaation avulla ja luokituksia vertailtiin Uudessa-Seelannissa toteutettuun arviointiin, miltä pohjalta toimialat luokiteltiin joko tekijänoikeuden ydin-, osittaisiin ja jakelun aloihin.

Raportissa keskitytään edellä mainittuun jaotteluun pohjautuen tekijänoikeusalojen osuuteen kansantuotteesta, alojen työllisyyteen sekä tekijänoikeuksien vientiin. Raportti vahvistaa Australian osalta tekijänoikeusalojen muita toimialoja voimakkaamman kasvun ja siten niiden taloudellisen merkityksen. Lähteenä selvityksessä käytetään maan tilastoviranomaisen (*Australian Bureau of Statistics, ABS*) tietoja, joita on täydennetty yksityisen tiedontuottajan (*IBISWorld*) elinkeinoelämää koskevilla selvityksillä sekä tekijänoikeusalojen yhdistysten ja muiden toimijoiden omilla tiedoilla.

Yhdysvalloissa tekijänoikeusalojen taloudellista merkitystä on selvitetty vuodesta 1990 alkaen *Economists Incorporated* -konsulttitoimiston toimesta. Tuorein kartoitus *Copyright Industries in the US Economy* on ilmestynyt lokakuussa 2004, mihin mennessä selvityksiä on toteutettu yhteensä kymmenen kappaletta. Selvitykset ovat kattaneet nykytilan kartoituksen, ja siten jatkuvasti päivittyvän tiedon, ohella pidemmän aikavälin tarkasteluja: vuonna 1992 ilmestyneessä raportissa tekijänoikeusaloja tarkasteltiin vuosien 1977–1990 osalta.

Selvitykset on toteutettu *International Intellectual Property Alliancen* (IIPA, www.iipa.com) toimeksiannosta. IIPA on yhdysvaltalaisen tekijänoikeusalojen yhteinen koalitio, joka pyrkii edistämään tekijänoikeudella suojattujen materiaalien kansainvälistä suojelua. IIPAn muodostavat kuusi toimialajärjestöä, joita ovat *Association of American Publishers*, *Business Software Alliance*, *Entertainment Software Association*, *Independent Film & Television Alliance*, *Motion Picture Association of America* sekä *Recording Industry Association of America*.

Selvityksissä tekijänoikeusaloiksi luetaan pitkälti IIPA:n edustamat alat. Toteutetuissa selvityksissä tekijänoikeusalat jaetaan neljään ryhmään, jotka yhdessä muodostavat tekijänoikeusalojen kokonaisuuden.

- 1 Tekijänoikeuden ydinalat (*core*) luovat tai tuottavat tekijänoikeuksilla suojattavaa materiaalia ensisijaisena toimintanaan. Näitä aloja ovat mm. sanoma- ja aikakauslehtien- sekä kirjankustannustoiminta, musiikkikustantaminen ja elokuvateollisuus.
- 2 Toisen ryhmän selvityksessä muodostavat osittaiset (*partial*) tekijänoikeusalat, joiden tuotteista vain osa on tekijänoikeuksin suojattua (esim. arkkitehtuuri).
- 3 Kolmannen ryhmän selvityksissä muodostavat alat, jotka jakavat (*distribution*) tekijänoikeusmateriaalia yrityksille ja kuluttajille (mm. kirjastot, kuljetusala).
- 4 Neljännen ryhmän alat ovat niitä tekijänoikeuksiin liittyviä (*copyright-related*) aloja, jotka tuottavat ja jakelevat tuotteita, joita käytetään tekijänoikeuksilla suojattujen materiaalien yhteydessä, kuten televisioita ja tietokoneita.

Näiden ryhmien osalta raporteissa selvitetään osuus bruttokansantuotteesta, työllisyysvaikutukset sekä viennin osuus. Aineistona selvityksissä on käytetty vuoteen 2002 asti liittovaltion hallinnon luokittelujärjestelmää (*Standard Industrial Classification System, SIC*). Syksyllä 2004 ilmestyneessä raportissa käytössä on ensimmäistä kertaa maan hallinnon osalta ollut uusi *North American Industrial Classification System* (NAICS). Lisäksi uusimman raportin metodologiaan on sisällytetty WIPO:n vuonna 2003 kehittämät sekä suosittamat taloudelliset ja tilastolliset standardit.

Kanadassa on vuoden 2004 aikana selvitetty tekijänoikeusalojen merkitystä maan taloudelle. Selvityksen *The Economic Contribution of Copyright Industries to the Canadian Economy (2004)* on toteuttanut konsulttiyritys *Wall Communications* maan kulttuuriministeriön (*Canadian Heritage*) toimeksiannosta. Kansallisen selvitystarpeen taustalle on eksplisiittisesti asetettu aiheesta toteutettu kansainvälinen selvitys- ja tutkimustyö. Kansainvälinen vertailu onkin keskeisessä osassa kartoitustyötä.

Raportissa tekijänoikeusalojen identifioinnissa käytetään WIPO:n esittämää määritelmää, jonka mukaan tekijänoikeuksiin perustuvia aloja ovat tekijänoikeudella suojattujen materiaalien luomisen, tuottamisen ja valmistamisen, välittämisen, esittämisen, kommunikoinnin, jakelun sekä myynnin parissa toimivat alat. Tekijänoikeusalojen taloudellinen merkitys voi liittyä sekä tekijänoikeuden ydinaloihin että niitä tukeviin ja niihin liittyviin aloihin. Tekijänoikeuden ydinaloiksi selvityksessä määritellään 1. kustannustoiminta, 2. esittävät taiteet, 3. elokuva ja video, 4. televisio ja radio, 5. valokuvaus sekä visuaaliset ja graafiset taiteet sekä niihin liittyvät palvelut, 6. ohjelmistoteollisuus ja uusmedia, 7. mainonta sekä 8. tekijänoikeuksien hallinnan yhdistykset. Ytimen ulkopuolella ovat tekijänoikeuksista riippuvaiset alat (*interdependent copyright industries*; mm. televisioiden, konsolien, tietokoneiden jne. valmistus sekä tukku- ja vähittäiskauppa), osittaiset tekijänoikeusalat (*partial copyright industries*; ml. arkkitehtuuri, sisustussuunnittelu, museot) sekä tukipalvelut (*non-dedicated support industries*; ml. yleinen tukku- ja vähittäiskauppa).

Raportissa arvioidaan kanadalaisia tekijänoikeusaloja sekä niiden vaikutusta maan talouteen pitkällä aikavälillä. Alojen BKT-osuuden ohella selvityksessä tarkastellaan niiden työllisyysvaikutuksia sekä kaupan ja viennin osuutta. Selvityksessä tekijänoikeusaloja vertaillaan maan muihin teollisuudenaloihin, minkä lisäksi siinä esitetään vertailuja muissa maissa toteutettujen selvitysten tuloksiin. Kokonaiskartoituksen ohella selvityksessä tarkastellaan lähemmin tekijänoikeusalojen ydinalasektoreita ja niiden roolia sekä osuutta siinä määrin kuin se on ollut aineiston valossa mahdollista.

Selvityksen aineistona toimivat pääasiassa maan tilastoviranomaisen tiedot (*Statistics Canada*), minkä lisäksi metodologisena apuna on käytetty WIPO:n suosituksia ja luokitteluja. Joidenkin alasektoreiden määrittämisen osalta WIPO:n luokituksia on muokattu Kanadan tilastoviranomaisen käyttämän *North American Industry Classification* -järjestelmän (NAICS) mukaisesti. Selvityksen liiteosiossa esitetään tarkemmin käytetyt määritelmät. Kaikkien ydinalojen osalta aikasarja on saatavissa vuosilta 1997–2002. Selvitystyön kuluessa on samoin tarkasteltu tekijänoikeusaloja koskevia trendejä ja haasteita. Aineistona kartoituksessa ovat toimineet tekijänoikeusalojen kansallisille ja alueellisille yhdistyksille toteutetut kyselyt sekä avaintoimijoiden haastattelut.

Kulttuuritilastoinnin viitekehys

Kanadan tilastoviranomaisen (*Statistics Canada; Culture, Tourism and the Centre for Education Statistics*) selvityksessä *Economic Contribution of Culture in Canada (2004)* tarkastellaan kulttuurisektorin taloudellista vaikutusta maan talouteen. Selvitys on toteutettu maan kulttuuriministeriön (*Department of Canadian Heritage*) tuella. Se on ensimmäinen yksityiskohtaisempi yritys arvioida kulttuurin (vrt. maassa samoin vuonna 2004 valmistunut, tekijänoikeusaloja koskeva selvitys, ks. yllä) osuutta Kanadan bruttokansantuotteesta (bruttoarvonlisä, *Value Added*) sekä työllisyydestä. Tarkastelu kattaa vuodet 1996–2001. Selvityksessä tarkastellaan kulttuurin suoria taloudellisia vaikutuksia; sektorin epäsuorat, aineetomat tai kerrannaisvaikutukset esimerkiksi työllisyyteen tai matkailulle jäävät tarkastelun ulkopuolelle.

Kulttuurisektorin määrittelyssä hyödynnetään kanadalaisen kulttuuritilastoinnin viitekehysten (*Canadian Framework for Culture Statistics*) määritelmää toimialoista, tuotteista ja palveluista jotka ovat yhteydessä luovaan, henkiseen ja taiteelliseen toimintaan. Viitekehys määrittää kulttuurin olevan ”*creative artistic activity and the goods and services produced by it, and the preservation of human heritage*”. Kulttuuritilastoinnin viitekehysten mukaan kulttuurisektorin katsotaan kuuluvaksi seuraavat alasektorit: 1. painettu media (*Written Media*), 2. televisio ja radio, 3. elokuva, 4. mainonta, 5. esittävät taiteet, 6. kuvataiteet, 7. kirjastot, 8. muotoilu, 9. levytysteollisuus ja musiikkikustantaminen, 10. kulttuuriperintö, 11. arkkitehtuuri, 12. valokuva sekä 13. festivaalit. Kulttuurisektorin toimintoja (*Creative Chain*) ovat luominen, tuotanto, valmistus, jakelu sekä näihin liittyvät tukitoiminnot.

Kulttuurin BKT-osuutta sekä työllisyyttä tarkastellaan sekä kulttuurisektorin kokonaisuuden että sen alasektoreiden osalta. Selvityksessä kulttuurin taloudellisia vaikutuksia ja sen kasvua arvioidaan myös suhteessa muihin talouden toimialoihin. Työllisyyden osalta selvityksessä tarkastellaan lisäksi työsuhteiden luonnetta (koko- ja osa-aikaiset, freelancer), työttömyysprosenttia sekä verrataan eri alasektoreiden suhteellisia työllisyys- ja BKT-osuuksia. Keskeisenä metodologisena välineenä arvioinnissa on kulttuurin kokonaisuuden ja sektoreiden taloudellisten vaikutusten lähestyminen kulttuurin arvoketjun eri toimintojen kautta. Kulttuurin kansantuotetta arvioidaan selvityksessä bruttoarvonlisän ohella loppukysynnän (*Final Demand Method*) kautta. Loppukysyntää tarkastellaan kulttuurituotteiden ja -palveluiden yksityisen ja julkisen kulutuksen sekä nettoviennin summana.

Sektorin koostavien tahojen identifioinnissa käytetään *North American Industry Classification* -järjestelmää (NAICS) ja sen luokituksia. Luokitusten määritelmät esitetään selvityksen liiteosiossa yksityiskohtaisesti. Selvityksen liiteosiossa kulttuurisektori määritellään sijoittamalla NAICS- luokitusten mukaiset yritykset ja ammatit alasektoreittain luovan arvoketjun eri toimintojen alle. Lisäksi liitteissä esitetään arvioinnissa käytetyt tilastolliset

lähdeaineistot ja metodologia kunkin alasektorin osalta arvoketjun mukaisesti jaoteltuna (esim. työllisyys ja bruttoarvonlisä painetun median luomisessa, tuotannossa jne.). Koko maan kattavan kartoituksen ohella Kanadassa on tarkasteltu kulttuurisektorin taloudellisia vaikutuksia vastaavalla viitekehyksellä provinssitasolla.

Pohjoismaista Tanskassa on laadittu laajempien kansallisten strategiaprosessien yhteydessä arvioita kulttuuriteollisuuden ja laajemmin, luovia toimialoja mukailevan, elämystalouden kansantaloudellisista vaikutuksista. Maassa julkistettiin vuonna 2000 kulttuuri- sekä kauppa- ja teollisuusministeriön yhteistyössä laatima strategia- ja visiodokumentti *Denmarks' Creative Potential – Culture and Business Policy Report (Danmarks Kreative Potentiale)*. Strategiassa pyritään luomaan puitteet kulttuurin ja talouden luovalle yhteistyölle molempia tahoja hyödyttävällä tavalla. Strategiaraaportissa esitetään myös tilastoviranomaisen (*Danmarks Statistik*) tietoihin perustuvia arvioita maan kulttuuriteollisuuden taloudellisesta merkityksestä. Raportissa puhutaan edelleen lähtökohtaisesti kulttuuriteollisuudesta (*cultural industry*). Raportissa yhteneväisyyttä kulttuuriteollisuuden määritelmään löydetään mm. Suomen kanssa. Kulttuuriteollisuuden katsotaan sisältävän musiikin, teatterin, kirjankustannustoiminnan, visuaaliset taiteet, elokuvan ja videon, painetun median, radion ja television, arkkitehtuurin ja muotoilun sekä leluteollisuuden ja huvipuistosektorit sekä näihin liittyvät alat. Kulttuuriteollisuuden sektoreista erityistä huomiota kiinnitetään voimakkaimman kasvun aloihin, joihin pidetään elokuvaa, musiikkia, uusmedian sisältötuotantoa sekä kulttuuriteollisuusalojen yrittäjyyttä. Sektoreita tarkastellaan niiden koon, tuoton, viennin volyymin sekä työllisyysvaikutusten osalta. Lähemmin tarkasteltavien sektoreiden osalta hahmotetaan lisäksi niiden rakennetta, kehitysnäkymiä sekä tulevaisuuden haasteita.

Vuonna 2003 Tanskassa ilmestyi hallituksen asiakirja *Denmark in the Culture and Experience Economy – 5 new steps*, jossa esitetään strategisia aloitteita viidellä kulttuurin ja elinkeinoelämän rajapinnalle sijoittuvalla kohdealueella. Kohdealueet ovat urheilujohtaminen, kulttuurilaitosten ja yritysten yhteistyö, muotoilu, arkkitehtuuri sekä kulttuuri- ja urheilutapahtumat. Kulttuuri- ja elämystalouden rajapintojen nähdään olevan jatkuvassa muutoksessa, mikä luo haasteita aloja ohjaaville politiikoille.

Elämystaloudessa keskeisessä osassa ovat tuotteet ja palvelut, jotka nojaavat luovuuden tuottamaan lisäarvoon. Raportissa kulttuuri- ja elämystalouden katsotaan sisältävän mm. muodin, elokuvan ja videon, musiikin, matkailun, muotoilun, mainonnan ja urheilun toimialat, ts. aloja, jotka luetaan useimmissa maissa luovien toimialojen käsitteen alle. Raportissa tarkastelun kohteeksi siis otetaan luovuuteen laajemmin liittyviä toimialoja verrattuna edellä esiteltyyn, vuonna 2000 ilmestyneeseen raporttiin, jossa tarkastelun kohteena ovat kulttuuriteollisuuden osa-alueet siten kuin maan tilastoviranomaiset ne määrittelevät. Raportissa arvioidaan lyhyesti kulttuuri- ja elämystalouden merkitystä Tanskan taloudelle suhteessa sen tuloihin, työllisyysvaikutuksiin, viennin volyymiin ja kulutukseen sekä toimialojen osalta kokonaisuudessaan että alasektoreiden, kuten matkailun ja tapahtumatuotannon, osalta tarkemmin.

Ranskassa kulttuurin talouden tilastoinnista vastaa kulttuuri- ja viestintäministeriön Département des études et de la prospective (DEP), joka työskentelee läheisessä yhteistyössä maan tilastoviranomaisen (INSEE) kanssa. Ranska on osallistunut jo varhain kulttuurin talouden tilastoinnin kehittämistyöhön. Maassa esitettiin jo vuonna 1986 ehdotus kulttuurin satelliittilaskennan kehittämiseksi (INSEE:n Maryvonne Lemairen toimesta), joka kuitenkin tuolloin kaatui käsitteellisiin erimielisyyksiin sekä aineiston saatavuuden ongelmiin. Lemairen työ kulttuurituotteiden ja palveluiden tuottamisen analysoinnissa on vaikuttanut keskeisesti arvoketjuajattelun kehittymiseen ja leviämiseen kulttuuritilastoinnissa.

Luovat toimialat

Eniten huomiota kansainvälisesti on saanut Iso-Britannian kulttuurin talouden alalla toteuttama kehittämistyö ja erityisesti luovien toimialojen käsite. Pääministeri Tony Blairin kauden alkaessa 1990-luvun lopulla luovat toimialat nostettiin maassa uudeksi kulttuurin talouden käsitteeksi. Uuden hallituksen valtaan noustessa haluttiin terminologisella tasolla irtiotto toisaalta tietoyhteiskuntapohjaiseen ja toisaalta aiempaan kulttuuritoimialapohjaiseen keskusteluun. Blair nimitti vuonna 1997 eri hallinnonalojen sekä yksityisen sektorin edustajista koostuvan työryhmän (*Creative Industries Task Force, CITF*) toimimaan neuvoa antavana elimenä luovien toimialojen kehittämistyössä. Työryhmä työskenteli vuosien 1997–2000 aikana. Samoihin aikoihin (1997) maassa ajoittui kulttuurihallinnon uudelleenorganisointumisen, jossa vuonna 1992 perustetusta *UK Department of Heritage* tuli *Department for Culture, Media and Sport*.

Creative Industries Task Forcen ensimmäinen näkyvä saavutus, *Creative Industries Mapping Document*, julkistettiin Iso-Britannian kulttuuriministeriön toimeksiantamana vuonna 1998. Ensimmäisen *mapping*-dokumentin taustalla oli tarve lisätä tietoisuutta luovista toimialoista sekä niiden taloudellisista vaikutuksista. Raportti on ollut maassa ensimmäinen pyrkimys mitata luovien toimialojen taloudellista merkitystä sekä arvioida toimialojen kasvun mahdollisuuksia ja uhkia. Kolme vuotta myöhemmin (2001) raportista julkistettiin päivitetty versio. Mapping-dokumentti kattaa koko Iso-Britannian alueen, mukaan lukien Pohjois-Irlannin, Skotlannin ja Walesin.

Työryhmän sittemmin varsin tunnetuksi nousseen määritelmän mukaan luovia toimialoja ovat *”those industries which have their origin in individual creativity, skill and talent and which have a potential for wealth and job creation through the generation and exploitation of intellectual property”*.

Määritelmän mukaisesti toimialojen katsotaan sisältävän 1. mainonnan, 2. arkkitehtuurin, 3. taiteen ja antiikkimarkkinoiden, 4. käsityön, 5. muotoilun, 6. muodin, 7. elokuvan ja videon, 8. interaktiivisen vapaa-ajanohjelmistoteollisuuden, 9. musiikin, 10. esittävien taiteiden, 11. kustannustoiminnan, 12. ohjelmistoteollisuuden ja tietokonepalveluiden sekä 13. television ja radion alat. Edellä mainittujen alasektoreiden lisäksi työryhmä näkee kulttuuriperinnön, matkailun ja museosektorin olevan läheisessä yhteydessä luoviin toimialoihin, erityisesti palvelutuotannon osalta.

Iso-Britannian luovien toimialojen määritelmä on johdettu suoraan tekijänoikeusalojen määritelmästä. Määritelmässä heijastuu halu yhdistää ICT-alojen roolin merkittävä kasvu kulttuurin talouteen. Käsitteen keskeisenä ongelmana voidaankin nähdä sen poliittinen tarkoituksenmukaisuus, jossa luovuus supistetaan koskemaan ensisijassa tekijänoikeusaloja. Osa kulttuurisesta toiminnasta on myös siten jouduttu jättämään pois. Toki taustalla on myös se, että Britanniassa tekijänoikeusalat ovat suhteellisesti vahvemmat kuin missään muussa EU-maassa.

Toimialojen taloudellista vaikutusta arvioidaan erityisesti suhteessa toimialojen tuottoihin tuloihin (myytyjen tuotteiden arvo, *revenue*) ja arvonlisäykseen, työllisyyteen ja vientiin. Alasektoreiden osalta mapping-raportissa identifoidaan kunkin alan ydin- ja muut toiminnot sekä alasektorin toimintaan liittyvät lähialat. Tulojen, työllisyyden ja viennin volyymin ohella jokaista alasektoria tarkastellaan erikseen suhteessa mm. markkinaosuuksiin, ulkomaankaupan tasapainoon, alueelliseen jakautumiseen, toimialan rakenteeseen, muihin taloudellisiin vaikutuksiin (mm. arvioita palveluista ja yhteyksistä muille toimialoille, julkiset investoinnit - ei juuri tilastoaineistoa käytössä) sekä kasvun potentiaaliin.

Vuonna 2001 ilmestyneessä päivitetystä mapping-dokumentissa luovat toimialat määritellään samoin kuin vuonna 1998. Päivityksessä osoitetaan toimialojen edelleen menestyvän ja kasvavan. Päivitykseen on koottu myös vertailtavissa olevaa aineistoa vuoden 1998 osalta. Raportteja ei voida kuitenkaan verrata yksiselitteisesti toisiinsa, sillä niiden lähdeaineistot vaihtelevat paikoin huomattavastikin. Vuoden 2001 dokumentissa kiinnitetäänkin erityisesti huomiota luovien toimialojen mittaamisen ongelmiin ja siinä sitouduttiin kehittämään kulttuuriministeriön toimesta (tehtävään erikseen nimitetty arviointiryhmä) tarvittavaa ajanmukaista sekä yhteneväistä tiedontuotantoa luovista toimialoista.

Britannian määritelmää mukailevia luovien toimialojen taloudellisten vaikutusten kartoituksia on ilmestynyt 2000-luvun alkupuolella useissa eri maissa. Singaporessa julkaistiin luovien toimialojen taloudellisia vaikutuksia tarkasteleva raportti vuonna 2003 (*Economic Contribution of Singapore's Creative Industries*). Raportin ovat laatineet yksityiset talousasiantuntijat kauppa- ja teollisuusministeriön, kulttuuri- ja viestintäministeriön sekä maan luovien toimialojen strategiaryhmän avustuksella. Tarve selvitystyöhön ilmaistiin maan luovia toimialoja koskevan kansallisen strategiатыön ehdotuksissa.

Singaporen raportissa tarkastellaan yhtäältä luovien toimialojen laajuutta sekä niiden taloudellisia (sekä aineellisia että aineettomia) vaikutuksia. Lisäksi Singaporen tilannetta vertaillaan luovien toimialojen johtaviin maihin, lähinnä Yhdysvaltoihin, Iso-Britanniaan, Australiaan ja Hong Kongiin. Luovien toimialojen (tai raportissa luovan klusterin) määritelmässä tukeudutaan maan luovien toimialojen kehitysstrategiaan ja sen tapaan Iso-Britannian luovien toimialojen työryhmän määritelmään. Tarkemmin toimialat rajataan käyttämällä *Singapore Standard Industry Classification* (SSIC) -järjestelmää. Toimialoiksi raportissa määritellään 1. IT ja ohjelmistopalvelut, 2. mainonta, 3. televisio ja radio, 4. kustannustoiminta, 5. sisustus-, graafinen ja muotisuunnittelu, 6. arkkitehtuuri, 7. taide, antiikkimarkkinat ja käsityö, 8. esittävät taiteet, 9. elokuva, 10. valokuva, sekä 11. muotoilu. Luovien toimialojen ohella tarkastellaan niihin liittyviä jakelutoimialoja.

Raportissa toimialat ymmärretään laajemmassa tekijänoikeusteollisuuden viitekehyksessä, vaikkakin huomiota kiinnitetään ensisijassa juuri brittiläisittäin määriteltyihin luoviin toimialoihin. Näiden katsotaan muodostuvan taiteen perustoimialoista ja soveltavista toimialoista (*basic and applied arts industries*). Perustoimialoilla viitataan mm. esittäviin ja visuaalisiin taiteisiin sekä kirjallisuuteen, soveltavilla taiteilla mainontaan, muotoiluun, kustannustoimintaan ja mediaan. Taiteen perustoimialoilla on itsessään taloudellista arvoa, kun taas soveltavan taiteen alat saavat kaupallisen arvonsa ensisijassa niiden käytöstä muun taloudellisen toiminnan yhteydessä. Alojen välillä nähdään elimellinen yhteys, ja yhdessä ne muodostavat taiteen ”ekosysteemin”.

Singaporen raportissa luovien toimialojen taloudellisia vaikutuksia arvioidaan määrittelemällä (H.H. Chartrandin taiteen taloudellisia vaikutuksia koskevaa jaottelua mukaillen) niiden ensisijainen, toissijainen ja kolmannen tason taloudellinen vaikutus. Ensimmäinen taso viittaa toimialan suoraan, kvantifioitavaan vaikutukseen kansantuotteeseen, toinen taso epäsuoraan, mutta laskettavaan vaikutukseen (kerrannaisvaikutukset) ja kolmas suoraan, mutta aineettomaan vaikutukseen, kuten innovaatioihin, tuotteiden differentiaatioon ja siten lopulta taloudelliseen kilpailukykyyn. Lisäksi Chartrand erottaa vielä taiteen neljännen epäsuoran ja ei-kvantifioitavan vaikutustason, kuten taiteen vaikutukset elämänlaatuun, kulttuuriseen identiteettiin ja moninaisuuteen.

Suoran taloudellisen vaikutuksen osalta raportissa tarkastellaan luovien toimialojen kokonaisuuden ja sektoreiden bruttokansantuotetta ja työllisyyttä. Lisäksi arvioidaan työn tuottavuutta laskemalla arvonlisä per luovien toimialojen työntekijä. Kerrannaisvaikutuksia syntyy luovien toimialojen hankkiessa tuotantoaan varten tavaroita ja palveluita. Vaikutuk-

sia arvioidaan panos-tuotos -aineiston avulla (*Input-Output Tables*). Kolmannen tason taloudellisia vaikutuksia arvioidaan tarkastelemalla luovien tuotteiden ja palveluiden käyttöä muiden sektoreiden tuotannossa, aineistona samoin panos-tuotos -taulukot. Suorien taloudellisten vaikutusten osalta tarkastellaan vuotta 2000, käytetyt panos-tuotos -taulukot ovat vuodelta 1995.

Myös Uudessa-Seelannissa toteutettu kartoitus pyrkii noudattamaan brittiläistä viitekehystä. Maan ensimmäinen luovien toimialojen taloudellista merkitystä tarkasteleva kartoitus *Creative Industries in New Zealand. Economic Contribution* (2002) toteutettiin maan kauppa- ja teollisuusministeriön toimeksiannosta ja sen on laatinut uusseelantilainen talouden tutkimusinstituutti, *NZ Institute of Economic Research*. Maassa on 1980-luvun lopulta alkaen tarkasteltu myös tekijänoikeusteollisuuden taloudellisia vaikutuksia maan tekijänoikeusneuvoston toimesta.

Kartoituksen lähtökohtana on toiminut Britannian luovien toimialojen työryhmän työ. Kartoituksessa esitettyjä lukuja vertaillaan erityisesti Iso-Britannian vastaaviin, ja luovat toimialat määritellään täsmälleen samoin – tämä on ollut myös toimeksiantajan vaatimus. Tosin sovellettaessa Iso-Britannian viitekehystä on Uudessa-Seelannissa jouduttu tekemään osin myös esikuvastaan poikkeavia ratkaisuja, johtuen erityisesti toimialakattavuuden sekä tietojen keruun mahdollisuuksista. Toimialat määritellään tarkemmin käyttämällä Australian and New Zealand Standard Industrial Classification (ANZSIC)-järjestelmää (määritelmät esitetään selvityksen liitteenä).

Luoviksi toimialoiksi määritellään Uudessa-Seelannissa kymmenen toimialaa, jotka ovat 1. mainonta, 2. ohjelmistoteollisuus ja tietokonepalvelut, 3. kustannustoiminta, 4. televisio ja radio, 5. elokuva ja video, 6. arkkitehtuuri, 7. muotoilu, 8. muotiteollisuus, 9. musiikki ja esittävät taiteet sekä 10. visuaaliset taiteet (sisältäen käsityön sekä taide- ja antiikkimarkkinat).

Uuden-Seelannin raportissa arvioidaan toimialojen osuutta kansantuotteesta sekä yksittäisten alojen että luovien toimialojen kokonaisuuden osalta. Alasektoreiden osalta selvityksessä esitetään ydintoiminnot ja taloudellinen vaikutus sekä esitetään lähdeaineiston arviointi. Näiden ohella selvityksessä esitetään arvioita palveluiden kansainvälisestä kaupasta, turistien kulutuksesta sekä yksityisestä kulttuurituotteiden ja palveluiden kulutuksesta. Keskeisimmiksi tulevaisuuden tietoalueiksi luovien toimialojen taloudellisen vaikutuksen määrittämisessä selvityksessä katsotaan toimialojen ydintoiminnot, tulot, markkinoiden koko, ulkomaankauppa, työllisyysvaikutukset, toimialojen rakenne (yritysten lukumäärä ja koko) sekä toimialojen maantieteellinen jakautuminen. Haasteena tiedontuotannossa ja kokonaisesitysten laatimisessa on Uudessa-Seelannissa ollut eri toimialoista saatavilla olevan tiedon vaihtelevuus ja lähteiden vertailtamattomuus (lähteinä mm. aikaisemmat tutkimukset ja selvitykset, hallinnon organisaatioiden, yritysten ja yhdistysten tietovarannot jne.).

Kansainvälisten organisaatioiden tilastotyö

Unescossa kansainvälisesti vertailukelpoisten kulttuuritilastojen kehittämistyö alkoi 1970-luvun alussa. Eri maiden asiantuntijoiden yhteistyön tuloksena julkaistiin vuonna 1986 kulttuuritilastokehikkoluonnos, joka oli kahdeksan alueen (kategorian) ja viiden toiminnon (funktion) muodostama matriisi. Ensimmäiset viisi kategoriata sisälsivät kulttuuriperinnön, painetut julkaisut ja kirjallisuuden, musiikin ja esittävät taiteet, kuvataiteet sekä audiovisuaaliset mediat. Kuudes kategoria, "sosiokulttuuriset toiminnot", heijasti pyrkimystä laajaan, antropologiseen kulttuurin määritelmään. Kaksi viimeistä kategoriata olivat urheilu ja pelit

sekä ympäristön virkistyskäyttö. Funktiot olivat luominen/ tuotanto, jakelu/ levittäminen, kulutus/ vastaanottaminen, säilyttäminen/ rekisteröinti sekä osallistuminen.

Unescon rahoituskriisi pysäytti kulttuuritilastoinnin kehittämistyön 1980–1990-luvun vaihteessa, eikä kehikkoa koskaan hyväksytty lopullisesti. Useat yksittäiset maat, Suomi mukaan luettuna, ovat kuitenkin pitäneet kehikkoa kulttuuritilastointinsa lähtökohtana. Kehikko on myös tarjonnut perustan viimeaikaiselle kehittämistyölle esimerkiksi Eurostatissa ja OECD:ssä. Unesco perusti vielä YK:n Euroopan talouskomission (ECE) kanssa 1990-luvun alussa pari vuotta toimineet työryhmät kulttuurin talouden ja kulttuuri-osallistumisen alueille. Niistä edellinen lähetti yhteistyössä Euroopan neuvoston kanssa maille kulttuurin taloutta koskevan kyselyn, osallistumisryhmä puolestaan työsti vähimmäisindikaattori-luettelon.

Unesco keräsi vuosittain maista kulttuuria koskevia tilastoja ja julkaisi tilastollista vuosikirjaa vuoteen 1999 saakka. Siihen sisältyi kulttuurin osalta tietoja elokuvasta, kirjallisuudesta ja kirjastoista. Nykyisin Unesco julkaisee kulttuuritilastoja internetsivuillaan. Nämä tilastot eivät sisällä taloutta koskevia tietoja vaan esimerkiksi nimikkeiden tai laitosten lukumääriä.

Unescon tilastoyksikön muutettua vuonna 2001 Pariisista Montrealiin tavoitteena on ollut kehittää ja laajentaa kulttuuritilastointia edelleen keskeisillä aihealueilla (kirjallisuus, kirjastot, museot, lehdistö, elokuva). Muutaman vuoden katkon jälkeen tiedonkeruuta maista ollaan aloittamassa uudistetulla sisällöllä. Unesco järjesti vuonna 2002 asiantuntijataapaamisen (*Statistics in the Wake of Challenges Posed by Cultural Diversity in a Globalization Context*) kulttuuritilastojärjestelmänsä uudistamiseksi, ja se on vastikään käynnistänyt kulttuuritilastokehikon uudistamistyön. Unescon tilastoinstituutti on tilannut eräiltä brittiläisiltä yliopistoilta ja yksityisiltä konsulttifirmoilta selvityksen, jossa arvioidaan kehikkoa sekä kartoitetaan eri maiden tilastovirastoissa käytettäviä indikaattoreita. Arviointi aloitettiin maaliskuussa 2006 ja kestää 2–3 vuotta.

Viime vuosina Unescon kulttuuritilastoinnissa keskeisiä teemoja ovat olleet kulttuurin ja kehityksen yhteydet ja kulttuurinen diversiteetti. Talouskysymyksiä on tässä yhteydessä tarkasteltu mm. kulttuurihyödykkeiden viennin ja tuonnin näkökulmasta. Vuonna 2005 Unescon tilastoinstituutti julkaisi tutkimuksen eräiden kulttuurihyödykkeiden ja palvelujen kansainvälisistä virroista vuosina 1994–2003 (*International Flows of Selected Cultural Goods and Services*). Siinä oli tietoja noin 120 maasta. Tarkasteltuihin hyödykkeisiin kuuluivat mm. kirjat, CD:t, videopelit ja veistokset. Unescon piirissäkin kehittämiskohteeksi ovat nousemassa luovaa teollisuutta tai luovia toimialoja (*creative industries*) koskevat tilastot. Global Alliance valmisteli aiheesta pohjapaperin *Understanding Creative Industries – Cultural statistics for public-policy making* helmikuussa 2006.

Euroopan unionin piirissä kulttuuritilastojen kehittämistyö lähti liikkeelle jäsenmaista vapaaehtoiselta pohjalta vuonna 1995. Maat aktivoituivat EU:n suuntaan, koska kehittämistyö hiipui Unescon piirissä. Neuvosto teki kulttuuria ja taloudellista kasvua koskevien tilastojen edistämistä päätöslauselman 20.11.1995. EU:n tilastoviraston Eurostatin asettamassa LEG-projektissa (*Leadership Group on Cultural Statistics in EU*) selvitettiin 1996–1999 kulttuuritilastojen harmonisointimahdollisuuksia EU-maissa.

LEG-projektissa keskityttiin metodologisiin kysymyksiin osallistumisesta, työvoimaa ja taloutta koskevissa tilastoissa. LEGin jatkotyötä varten Eurostat asetti vuonna 2000 pysyvän kulttuuritilastotyöryhmän, joka keskittyy kulttuuri-osallistumisen, kulttuurityövoiman sekä kulttuurin julkisen ja yksityisen rahoituksen kansainvälisten tilastojen kehittämiseen. EU-harmonisoituun työvoimatutkimukseen perustuva tilasto kulttuurityövoimasta julkaistiin vuonna 2004 ja Eurobarometria aineistona käytävä tutkimus *Europeans' Participation in Cultural Activities* vuonna 2001 Eurostatin koulutus- ja kulttuuritilastojen CIRCA-sivuilla.

Kulttuurin julkisen rahoituksen kuvaamiseksi kehitettiin kehikko, jonka mukaisia tietoja yritettiin kerätä jäsenmaista. Taloustilastoja ei ole julkaistu, sillä ongelmana on ollut saada eri maista vertailukelpoista tietoa. Suomessakin tietojen kerääminen oli työlästä, mutta pääosin ne pystyttiin toimittamaan.

Vaikka kulttuuritilastot sisältyvät Eurostatin vuosittaisiin tilasto-ohjelmiin, niiden kehittäminen vaikuttaa tällä hetkellä olevan käytännössä jäissä ainakin, mitä jäsenmaihin näkyvään ja niiden edustusta edellyttävään toimintaan tulee. Eurostatin asettama kulttuuritilastointityöryhmä kokoontui viimeksi keväällä 2004. Sen sijaan yksityisiltä konsulttifirmoilta on tilattu selvityksiä. Lähiaikoina alkaa konsulttityönä projekti, joka tähtää Eurostatin kulttuuritilastojulkaisun ilmestymiseen. Konsulttityö on myös tehnyt kesästä 2005 lähtien osallistumista koskevan kehittämistyön metodologista ja sisällöllistä arviointia. Tähtäimenä on julkaista osallistumista koskeva metodologinen ja sisällöllinen suositus.

Eurostatin kulttuuritilastojen kehittäminen on nojautunut Unescon kulttuuritilastokehikkoon, joskin siitä on jätetty urheilun ja luonnon virkistyskäytön ohella pois "sosiokulttuuriset toiminnot", joihin sisältyivät muun muassa kulttuuriset tavat ja tottumukset, työn ja vapaa-ajan jakautuminen, arki ja juhla sekä kielelliset tai muut osakulttuurit. Ne olivat alun perinkin ongelmallisia Unescon kehikossa tiedonsaantivaikkeuksien ja käsitteellisen keskenäisyyden takia. Käytännössä EU-työssä on keskitytty kulttuuriperintöön, taiteeseen ja mediaan.

Eurostatin lisäksi Euroopan komissio on tehnyt kulttuurin talouteen liittyviä selvityksiä. EU:n neuvosto on juuri aloittanut komission teettämän kulttuurin taloutta koskevan konsulttiselvityksen käsittelyn. Komissio on myös valmistelemaan laajaa kulttuuria koskevaa tiedonantoa, jossa kulttuurin talouteen liittyvät teemat ovat vahvasti mukana, erityisesti kulttuurin toimialojen osuus Lissabonin tavoitteiden saavuttamisessa. Samalla komission ja neuvoston työohjelmia ollaan koordinoimassa niiden vaikuttavuuden lisäämiseksi. Tässä yhteydessä komissio on kiinnostunut kulttuurin kansantaloudellisia vaikutuksia koskevan tietoperustan kehittämisestä.

OECD:ssä on vuonna 2006 meneillään uusi kulttuuritilastoprojekti. Sen pohjaksi on tehty keskustelupaperi *International Measurement of the Economic and Social Importance of Culture*, jota käsitellään joulukuussa 2006 Pariisissa järjestettävässä workshopissa. Seurantakokous on tarkoitus järjestää kesäkuussa 2007 OECD:n tilastoja, tietoa ja politiikkaa käsittelevän maailmanfoorumin (*OECD World Forum on Statistics, Knowledge and Policy*) yhteydessä.

OECD:n keskustelupaperissa lähtökohtana on Unescossa ja Eurostatin alaisissa kulttuuritilastotyöryhmissä tehty työ. Pohjapaperissa käydään läpi Australian, Ison-Britannian, Kanadan, Ranskan ja Yhdysvaltojen kulttuuritilastointia. OECD:ssä tutkitaan mahdollisuutta käyttää kulttuurin talouden tilastoinnin lähtökohtana kansantalouden tilinpitäjärjestelmää (System of National Accounts), koska se kuvaa koko kansantaloutta kokonaisvaltaisesti, järjestelmällisesti ja yksityiskohtaisesti. Tilinpidolle on maailmanlaajuinen suositus (SNA93). Olemassa olevat kulttuurin taloutta koskevat tilastot on todettu OECD:n selvityksissä jäsenmaissa keskenään heikosti vertailukelpoiksi standardien ja luokitusten erilaisuuden takia. SNA-luokituksenkin ongelmana on kulttuuristen ja ei-kulttuuristen toimintojen sekoittuminen. Kulttuuristen toimintojen erilleen poiminta edellyttää arviointia ja puuttuvien tietojen korvaamista.

OECD:n raportissa käsitellään laajalti myös kulttuurisatelliittia, erityisesti Kanadan satelliittisuunnitelmaa esitellään siinä yksityiskohtaisesti². Raportissa todetaan, että monissa maissa satelliittia on harkittu mutta OECD-maista vain Slovenialla sellainen on käytössä.

Euroopan neuvosto oli hyvin aktiivinen kulttuuritilastoinnin kehittämisessä 1970-luvulla, jolloin mm. esitettiin suunnitelma kulttuurin satelliittitilinpäidosta. Tällä hetkellä Euroopan neuvostossa ei tiettävästi ole meneillään kulttuuritilastoja koskevia hankkeita. Euroopan maiden kulttuuripolitiikkaa esittelevään, jatkuvasti päivitettävään Compendiumiin sisältyy jonkin verran tilastotietoja, joskin taloutta koskevat tiedot rajoittuvat kuluttajahintojen muutoksiin.

WIPO:n piirissä vuonna 2003 laadittu tekijänoikeusalojen taloutta koskevien tutkimusten metodologia on esitelty edellä. Pian metodioppaan julkaisemisen jälkeen WIPO:n sihteeristöön perustettiin luovien toimialojen (*Creative Industries*) yksikkö, joka muun muassa avustaa jäsenvaltioita tutkimushankkeiden käynnistämisessä ja toteuttamisessa. Syyskuussa 2006 WIPO julkaisi yhtenä niteenä viiden ensimmäisen tutkimuksen tulokset.

---

² Tiivistelmä Kanadan satelliittisuunnitelmasta esitetään myös tämän raportin luvussa 4.

3 Kulttuurin toimialojen tilastointi Suomessa

Kulttuurin toimialan taloudesta on Suomessa tarjolla paljon ja monenlaista tilastotietoa. Tilastotietoa on olemassa useista eri rahavirroista, joista kulttuurin talous koostuu: julkisesta (kunnat, valtio, EU) kulttuurirahoituksesta, säätiöiden ja yritysten tuesta, kotitalouksien ja kuluttajien menoista kulttuuripalveluihin ja tuotteisiin, taide- ja kulttuurityövoiman tuloista ja palkoista, kulttuurilaitosten menoista ja tuloista, kulttuurialan yritysten menoista ja tuloista, kulttuurituotteiden ja -palveluiden hinnoista ja markkinoiden arvosta, kulttuuripalvelujen ja hyödykkeiden viennistä ja tuonnista.

Samaa rahavirtaa koskeva tieto voi eri näkökulmista katsottuna kuvata eri asioita, esimerkiksi kulttuurilaitosten tulot ovat toisista suunnista katsottuina julkista tukea, yritysyhteistyötä tai sponsoritukea tai kuluttajien kulttuurimenoja. Metodologisten vaikeuksien ja resurssien puutteen vuoksi kulttuurin taloutta kuvaavissa selvityksissä on tavallisempaa rajoittua yhteen näkökulmaan (esimerkiksi valtion kulttuurimenoihin tai kotitalouksien kulutukseen) kuin yrittää yhdistää ne kaikki. Selvityksen tekijän tai teettäjän tiedonintressit vaikuttavat keskeisesti näkökulman valintaan.

Kulttuurisektorit eroavat toisistaan sen suhteen, minkälaisista rahavirroista niiden talous koostuu, niinpä myös niiden talouden tilastointi poikkeaa toisistaan. Kulttuurin rahavirtoja koskevat tilastotiedot kattavat vaihtelevan kokoisia alueita. Yleisimmin tiedot koskevat ainoastaan yhtä kulttuurin sektoria, kuten esimerkiksi teattereiden menot tai sanomalehtien tulot. Koko kulttuuria koskevia tietoja on tarjolla jonkin verran, esimerkiksi kotitalouksien menot kaikkiin kulttuuripalveluihin ja tuotteisiin tai kaikkien kulttuurin toimialojen yritysten yhteenlaskettu liikevaihto.

Kulttuurin talouden rahavirtoja kuvaavat tilastot perustuvat useisiin erilaisiin ja jossain määrin hajanaisiin lähteisiin. Tietoja saadaan ensinnäkin Tilastokeskuksen suurista rekisteri- tai otostutkimuspohjaisista lähteistä, esimerkiksi yritysrekisteri ja kulutustutkimus. Nämä yleiset aineistot mahdollistavat vertailut kulttuurin ja muiden sektoreiden kesken. EU-harmonisoitujen tutkimusten tapauksessa vertailua voidaan tehdä myös muihin maihin, mikä koskee esimerkiksi kotitalouksien kulutusmenoja. Suomessa on tarjolla koko väestöä koskevaa tilastotietoa kulutusmenoista vuodesta 1966 saakka (seuraavan kulutustutkimuksen referenssivuosi on 2006).

Kulttuuriyrittäjiä koskevia tietoja poimitaan Kulttuuritilastoon Tilastokeskuksen ylläpitämästä yritys- ja toimipaikkarekisteristä. Siitä saadaan toimialoittain tietoa liikeyritysten sekä niiden toimipaikkojen ja henkilöstön määrästä samoin kuin niiden liikevaihdosta. Yritykset on luokiteltu päätoimialan mukaan, mistä johtuen osaa kulttuurialan yritystoiminnasta ei voida tavoittaa tätä aineistoa käyttäen. Lisäksi tässäkin ongelmia aiheuttaa toimialaluokituksen yleinen ongelma tavoittaa taloudellisen toiminnan kokonaisuudessa lopulta melko marginaalista kulttuurin aluetta, joka on monilta osin upotettu ei-kulttuurisia toimintoja sisältäviin toimialoihin.

Kulttuurialan julkishallinto tuottaa toimintasuunnitelmissaan ja kertomuksissaan tietoa, jota voidaan käyttää kulttuurin taloutta kuvattaessa. Taidesektorin osalta Taiteen keskustoimikunnan hallinnon rekistereihin sekä haastattelu- ja kyselytutkimuksiin perustuvat tutkimukset ovat keskeinen lähde. Taiteen keskustoimikunta tuottaa joka vuosi taidetoimikuntalaitokselta anottua ja sen jakamaa rahoitusta koskevan tilaston. Taiteilijoiden toimeentulotutkimuksia tehdään harvakseltaan, noin kerran kymmenessä vuodessa (tuorein referenssivuosi 2000). Taiteen keskustoimikunta ja Tilastokeskus ovat toteuttaneet yhdessä muutaman vuoden välein toistuvia yritysten sponsorointikyselyitä vuodesta 1984 lähtien. Näiden toistuvien tutkimusten ja tilastojen ohella on tehty ad hoc -selvityksiä kulttuurin talouden alalta, esimerkiksi säätiöiden tuesta taiteelle tai yksittäisten taiteenalojen kokonaisrahoituksesta tai yksittäisen julkisen tukityypin taloudellisesta merkityksestä. Parhailaan Taiteen keskustoimikunnassa on meneillään laaja tutkimusprojekti harkinnanvaraisten valtionavustusten vaikuttavuudesta.

Muita tilastotiedon tuottajia kulttuurisektorilla ovat muun muassa kulttuurin toimiala- ja ammattijärjestöt sekä laitokset. Eräiden yksittäisten kulttuurilaitosten tai yritysten taloudesta on saatavissa tietoja pitkältä ajanjaksolta, mistä esimerkiksi voidaan mainita Suomen Kansallisooppera ja Yleisradio. Teatterin tiedotuskeskus julkaisee vuosittain teatteri- ja tanssitalastot ja Suomen Sinfoniaorkesterit ry jäsenorkestereittensa toimintaa ja taloutta koskevat tilastot. Suomen Ääni- ja kuvatalennetuottajat ÄKT ry tuottaa vuosittain tilastoja äänitteiden ja Suomen Kustannusyhdistys taas jäsentensä euromääräisestä kirjojen myynnistä. Kirjakauppaliitto teettää Tilastokeskuksella selvityksen kirjojen myynnistä kanavittain. Finland Festivals julkaisee joka vuosi tilaston jäsentapahtumiensa toiminnasta ja taloudesta.

Museovirasto laatii vuosittain tilaston ammatillisesti hoidettujen museoiden toiminnasta, taloudesta ja henkilökunnasta. Lisäksi se laatii viiden vuoden välein tilaston kaikista Suomen museoista. Kirjastojen menot puolestaan selviävät opetusministeriön vuosittain kokoamista kirjastotilastoista. Joukkoviestinnän sektoreiden talouden tilastolähteitä on esimerkiksi Sanomalehtien liitto, joka tuottaa hyvin kattavat tiedot suomalaisten sanomalehtien taloudesta. Aikakauslehtien Liitto tilastoi aikakauslehtien taloutta. Suomen elokuvasäätiö taas tuottaa tiedot paitsi omasta toiminnastaan eli elokuvatuotannon tuesta niin myös elokuvien esittämisen rahavirroista. Elokuvatoimistojen keskusliitto kerää tiedot videotallennemarkkinoista. Joukkoviestimien talouden keskeisestä rahavirrasta eli mainosmarkkoista kerää tiedot vuosittain TNS Gallup. Televisiotoiminnan talouden tilastoinnin lähteitä ovat televisioyhtiöt, Viestintävirasto, Liikenne- ja viestintäministeriö sekä Suomen Audiovisuaalisen alan tuottajat. Radiotoiminnan rahavirtoja tilastoivat ja selvittävät Suomen Radioiden liitto, radioyhtiöt sekä Turun kauppar korkeakoulun Yritystoiminnan tutkimuskeskus.

Kulttuurin eri sektorit eroavat sen suhteen, kuinka paljon niiden taloudesta on tilastotietoa. Eräiden sektoreiden taloutta voidaan kuvata useastakin näkökulmasta, mutta muutamilla alueilla tilastointi on yhä satunnaista ja puutteellista. Vaikka tilanne yksittäisillä kulttuurin sektoreilla on yleisesti ottaen hyvä, niiden muodostaman kokonaisuuden talouden

ja rahavirtojen kuvaaminen ei onnistu. Ensinnäkään ei ole olemassa sellaista lähdettä tai tilastojärjestelmää, joka kattaisi sekä kaikki kulttuurin sektorit että eri rahavirrat. Lisäksi kokonaiskuvan muodostamista haittaa se, että tarjolla olevat tiedot eivät ole yhteensopivia. Luokitukset ja määritelmät ovat kunkin sektorin tai yksittäisen toimijan (kulttuurilaitoksen, toimialajärjestön jne.) näkökulmasta perustellut ja toimivat, ensisijaisena tavoitteenahan ei ole yleisen tilastotiedon tuottaminen vaan oman toiminnan tai enintään oman toimialan seuranta. Luokitusten ja määritelmien harmonisoiminen saattaisi lisäksi vaarantaa aikasarjoja, joiden pohjalta seurantaa on totuttu tekemään.

Myös se, että eri sektoreiden talouden rakenteet ovat keskenään hyvin erilaisia, vaikeuttaa suurempien kokonaisuuksien kuvaamista. Joillakin alueilla toiminta on esimerkiksi valtaosin julkisen tuen varassa eikä voittoa tavoitella, toisilla valtavirtana ovat yritykset, joiden tiedot eivät ole yhtä lailla julkisia. Vapaaehtois- ja talkootyön taloudellinen merkitys vaihtelee eri osa-alueilla merkittävästi. Huomattava osa kulttuurin taloutta kuvaamaan käytetyistä tiedoista syntyy osana hallinnon prosesseja eikä niiden sisältöä ole suunniteltu tilastoinnin näkökulmasta.

Olemassa olevia melko heterogeenisiä tietolähteitä yhdistämällä voidaan silti kuvata laajojakin kokonaisuuksia, mistä on esimerkkinä Tilastokeskuksessa tehtävä laskelma eri joukkoviestintäsektoreiden markkinoiden arvosta. Primäärilähteiden on oltava riittävän luotettavia ja yhdenmukaisia (tai sellaiseksi muokattavissa olevia), jotta tällaista laskelmaa kannattaa lähteä tekemään. Laskelma edellyttää erinomaista sektorin sisäisten prosessien tuntemusta ja seurantaa, ja siinä joudutaan tekemään paljon käsityötä.

Tilastokeskuksen kulttuuritilastojen yhtenä kehittämiskohteena on kulttuurin talouden kokonaisuuden kuvaaminen olemassa olevien lähteiden pohjalta. Siinä ei kuitenkaan ole kyseessä yhden kulttuurin taloutta kokonaisuutena kuvaavan tilastojärjestelmän luominen vaan eri sektoreita koskevien tietojen määritelmien, luokitusten ja esittämistavan yhdenmukaistaminen entistä pitemmälle niin, että voitaisiin ilmoittaa koko kulttuurin aluetta koskevia lukuja samoin kuin verrata eri sektoreita keskenään. Tietopohja on kuitenkin niin hajanaista ja sen tuottajat intresseineen niin kirjavia, että tällä menetelmällä ei koskaan saavutettane täydellistä lopputulosta.

Tuoreimpiin Kulttuuritilastoihin on sisältynyt Tilastokeskuksen kansantalouden tilinpidossa tehty laskelma kulttuurin toimialojen bruttokansantuoteosuudesta. Se kuvaa sitä, kuinka suuri osa kansantalouden arvonlisäyksestä on kulttuuriin liittyvien toimialojen ansiota. Kulttuurihyödykkeiden tuontia ja vientiä on Kulttuuritilastossa kuvattu Tullihallituksen tietojen pohjalta. Tilastokeskuksen palvelujen ulkomaankauppatutkimus sisältää tietoja myös kulttuuripalvelujen ulkomaankaupasta, ja sen käyttöä Kulttuuritilastossa kehitetään parhaillaan. Kulttuurin viennistä on tehty myös sektorikohtaisia selvityksiä, joista voidaan mainita MUSEXin tutkimukset musiikin viennistä.

Tilastokeskuksen keskeisimmät kulttuuritilastolliset julkaisut ovat kahden vuoden välein ilmestyvät kirjat Kulttuuritilasto ja Joukkoviestimet. Ne kuvaavat kulttuuria ja joukkoviestimiä useista eri näkökulmista, joista yksi on rahavirrat ja talous. Julkaisut perustuvat edellä kuvattuihin primäärilähteisiin. Suuri osa kirjojen sisältämistä tilastotiedoista julkaistaan vuosittain päivitettyinä myös Tilastokeskuksen internetsivuilla. Useimmat edellä kuvatuista tahoista julkaisee tuottamia tilastotietoja erimuotoisissa toimintakertomuksissa, raporteissa ja tutkimuksissa. Esimerkiksi Taiteen keskustoimikunta julkaisee joka vuosi tilaston valtion taidetoimikuntalaitoksen jakamista apurahoista ja avustuksista sekä niiden hakijoista ja saajista. Se on saatavilla myös Taiteen keskustoimikunnan internetsivuilta.

4 Kulttuurin satelliitti

Mikä on satelliitti?

Satelliittitilinpito tarkoittaa jonkun ilmiöalueen taloudellisten virtojen ja varantojen sellaista tilisysteemiä, joka on enemmän tai vähemmän yhteydessä kansantalouden tilinpidon järjestelmään ja tileihin. Ilmiöalue voi sijaita pääosin kansantalouden tilinpidon rajojen sisällä (mm. matkailun satelliitti) tai sen ulkopuolella (esimerkiksi kotityön satelliitti). Kulttuurin satelliitin voi siten määritellä kulttuuriin liittyvien kokonaistaloudellisten transaktioiden tietosysteemiksi. Systeemiä voidaan kehittää myös ilman satelliitti-nimeä. Järjestelmän virallisena nimenä voisi silloin olla Kulttuuritilit (*System of Cultural Accounts*= SCA). Satelliitti on kuitenkin hyvä ja iskevä tapa ilmaista kulloisenkin ilmiön yhteys kansantalouden tilinpitoon.

Satelliitti voidaan toteuttaa usealla eri syvyystasolla. Mukaan tarkasteluun voidaan ottaa vain välittömät suorat taloudelliset yhteydet tai laajemmassa sovelluksessa erilaisia epäsuoria vaikutuksia. Näistä voidaan mainita vaikkapa kulttuurin vaikutukset inhimilliseen pääomaan esimerkiksi terveysvaikutuksien kautta. Kulttuurin kautta syntyy myös merkittäviä verkostoja ihmisten ja organisaatioiden välille eli kulttuurisella toiminnalla on suuri merkitys sosiaalisen pääoman kasvussa tai vähenemisessä. Myös kulttuurin rooli elämysten tuottajana ja elämystalouden lähteenä on esimerkki kulttuurin epäsuorista vaikutuksista. Mitä kattavampaan järjestelmään pyritään, sitä vaativampi tehtävä satelliitin laatiminen on. Erityisen vaativaa on kansainvälisen standardin luominen satelliittitilinpidoille jollain ilmiöalueella (esimerkiksi kulttuuri). Satelliitin toteutuksessa voidaan edetä portaittain niin, että ensimmäisellä askeleella keskitytään kulttuurin suoraan taloudelliseen rooliin.

Kotityön satelliitti on ehkä tunnetuin ja merkittävin toteutuneista ja edelleen kehityksen alla olevista satelliittihankkeista. OECD:llä on kehittämishanke myös esimerkiksi terveydenhuollon alalla: terveydenhuollon kokonaistilisyysjärjestelmä, *System of Health Accounts*, jota myös voisi kutsua terveysalan satelliitiksi. Suomi on mukana tässä hankkeessa. Esimerkkinä epäonnistuneesta satelliittihankkeesta voidaan mainita ympäristösatelliitti eli ns. vihreä tilinpito, jossa suurimmaksi ongelmaksi osoittautui ympäristön arvostuskysymykset (esimerkiksi miten määritellä ympäristötoimenpiteiden hinta?). Meneillään olevista satelliittihankkeista matkailun satelliitti on sisällöltään lähinnä kulttuuria, joskin se on suppeampi ja myös kulttuuria helpommin määriteltävä kokonaisuus. Vuoden 2004 aikana Tilastokeskuksessa toteutettiin matkailun satelliittitilinpitohanke, jota rahoittivat kauppa- ja teollisuusministeriö sekä Euroopan unioni. Hankkeen yhteydessä Tilastokeskuksessa luotiin menetelmät

satelliittitilinpidon juoksevalle laskennalle sekä tuotettiin matkailutilinpidon lopulliset taulukot vuosilta 1995–2001 sekä ennakkolliset taulukot vuodelta 2002. Matkailun satelliitti on kehitetty laajassa kansainvälisessä yhteistyössä, jonka tuloksena YK, WTO (World Tourism Organization), OECD ja EU hyväksyivät vuonna 2000 suosituksen matkailun satelliittitilinpidosta. Matkailun alalta saadut kokemukset voivat olla suureksi hyödyksi myös kulttuurin satelliitin laadinnassa.

Satelliitin rakentajat määrittelevät itse käytettävät menetelmät ja yhteyden kansantalouden tilinpitoon. Vapausasteet ovat siis suuret toisin kuin kansantalouden tilinpidon omassa järjestelmässä, joka on tiukasti määritelty kokonaisuus. Satelliitin etuihin kuuluu, että sillä voidaan kuvata paitsi kulttuurin absoluuttista painoa myös sen suhteellista asemaa kokotaloudessa.

Case: Kanadan suunnitelma kulttuurin satelliittitilinpidon järjestelmäksi

Myös Kanadassa suunnitellaan kulttuurin satelliittitilinpitoa. Maan tilastovirastossa (*Statistics Canada*, Michel G. Durand) on hahmotettu viisitasoista mallia satelliittijärjestelmäksi. Seuraavassa kuvataan Kanadan suunnittelemaa satelliittimallia OECD:n tuoreeseen tilastoraporttiin sisältyneiden tietojen pohjalta³. Raportissa korostetaan satelliitin merkitystä laajan tilastollisen aineiston järjestämisessä ja systematisoimisessa. Satelliitti on näkökulma tilastolliseen aineistoon.

Kulttuurin satelliittitilinpidon keskeisiksi tavoitteiksi Kanadan mallissa mainitaan mm. kulttuuripolitiikan ja kulttuuritoimialojen monitoroimiseen tarvittavien tilastollisen seuranta-järjestelmien kuvaaminen ja kehittäminen, käsitteiden, määritelmien sekä metodologioiden standardisointi, aineistojen yhteensovittaminen (esimerkiksi kysyntä- ja tarjonta-aineistot) sekä aineistoperustan puutteiden paikantaminen.

Kulttuurin satelliittitilinpidon avulla saatavia tietoja voidaan hyödyntää esimerkiksi kulluttajakysynnän sekä kulttuurituotteiden ja palveluiden kysynnän kehityssuuntien hahmotamisessa, kulttuuritoimialojen rakenteiden identifioinnissa, *kulttuurin toimialojen taloudellisten vaikutusten analyyseissä* sekä tukitoimenpiteiden suunnittelussa.

Kanadan mallissa satelliitille hahmotetaan viisi tasoa, joista jokaisella on oma informaatioisältönsä. Tasot tarkastelevat toisaalta kulttuuritoimintoja ja toimialoja kokonaisvaltaisesti, toisaalta ne sisältävät indikaattoreita joiden avulla voidaan tarkastella yksityiskohtaisemmin eri toimialoihin liittyviä taloudellisia, kulttuurisia ja sosiaalisia kysymyksiä.

I Makrotason informaatio (rahavirrat rahayksiköissä mitattuna)

Satelliitin ensimmäinen taso on sen ydin ja se tarjoaa makrotason yleiskuvan kulttuuritoiminnoista. Makrotason indikaattorit kuvaavat laajasti kulttuurituotteiden ja palveluiden kokonaistarjontaa ja kysyntää, ja ne ovat keskeisessä yhteydessä *kansantalouden tilinpidon (SNA) tunnuslukuihin*. Kulttuurin toimialojen tunnuslukuja voidaan tällä tasolla juuri SNA-yhteyden kautta vertailla myös muun taloudellisen toiminnan vastaaviin lukuihin. Makrotason indikaattoreita ovat mm. kulttuurisektorin koko (taloudellinen vaikutus), työvoima,

³ John C. Gordon & Helen Beilby-Orrin 2006. International Measurement of the Economic and Social Importance of Culture. Statistics Directorate, OECD. [WWW-dokumentti.] <http://www.oecd.org/dataoecd/26/51/37257281.pdf>

julkinen ja yksityinen tuki ja kulutus, kysyntä, vapaaehtoistyön osuus, kansainvälinen kauppa sekä kulttuuriturismi.

II Tuotoksen määrien/volyymien arvioinnin taso

Laskentamallin toisella tasolla kulttuuritoimintoja ja niiden osa-alueita kvantifioidaan tarkemmin. Tällöin tarkastellaan yksityiskohtaisemmin kulttuurituotannon institutionaalista rakennetta, eri sektoreiden tuotannon määriä, työllistämiskapasiteettia ja kysynnän yleisrakennetta (kuluttajakunnan kokoa, sen kulttuurin kulutusta ja osallistumista kulttuuriaktiviteetteihin) sekä esimerkiksi yritysten, tuotteiden, työntekijöiden ja kuluttajien määriä. Edellisen tason kokonaisluvut hajotetaan tällä tasolla yksikkökohtaisiksi ja ne puolestaan muodostuvat seuraavan tason "kontrollisuureiksi".

Kun yleiset raha-arvomittarit ja niiden perustana olevat määrälliset output-mittarit ovat hallinnassa, voidaan tältä perustalta vastata mm. seuraaviin kysymyksiin:

- Mitkä ovat eri tahojen (kotitalouksien, ulkomaiden, yritysten ja julkisen sektorin) osuudet kysynnästä?
- Mikä on kulttuurin tuottama lisäarvo talouden kokonaistuotannon arvoon (ts. sen jalostusarvon määrä yli sen ostamien edellisen tuotantotason tuotantotekijöiden)?
- Mikä on kulttuurin osuus kotitalouksien kokonaiskulutuksesta?
- Miten kulttuurituotannon kokonaisrakenne (yritysten määrä, työvoima, työvoiman tuottavuus) muuttuu, kun kokonaistalouden tila, julkisen tuen määrä tai ulkomaisen kulttuurin tuonnin määrä muuttuvat?
- Miten keskeisten politiikkasektoreiden toimijat ja julkisen vallan toimenpiteet keskeisillä politiikkalohkoilla, kuten työllisyys- ja hintapolitiikassa, tuottavuuden edistämisyrittämissä ja kilpailutilanteen hallinnassa (yrityskeskittymisen vastustamisessa/edistämisessä) vaikuttavat eri sektoreiden tuotoksiin?
- Missä määrin vientimarkkinoiden avautuminen edistää kulttuurisektorin elinvoimaisuutta? Mitä muutoksia voidaan havaita kulttuuriteollisuuden eri tuotteiden ja palvelujen kysynnässä?

III Yksityiskohtainen tuottajien ja kuluttajien luonnehdinta

Kolmannella tasolla tehdään syvemmälle uppoava kulttuurin tarjontasektorin ja kuluttajatahojen erittely, jota varten kerätään täydentävää empiiristä aineistoa. Tavoitteena on saada tarkempi kuva kulttuurituotannon eri sektoreiden rakenteesta ja kehityssuunnista sekä dynamiikasta. Näiltä osin jatketaan analyysejä hajottamalla edellisten tasojen yleisiä aineisto-osioita sektorikohtaisiksi matriiseiksi taustatekijöiden suhteen.

Edeltävien tasojen *tarjontatilastot* (olivatpa ne sitten yritys- tai tuotantosektoritilastoja) voidaan hajauttaa sellaisten taustatekijöiden suhteen kuten tuotannon alueellinen sijainti, institutionaalinen sektori, yrityksen koko ja markkina-asema, tuotannon kieli ja sisältö jne. Vastaavasti edeltävien tasojen *kysyntää ja kulutusta kuvaavat tilastot* voidaan hajauttaa kuluttajakunnan sukupuolen, koulutuksen, iän, kielen, tulotason ja muiden vastaavien tekijöiden mukaan. Esimerkiksi kotitalouksien kokonaiskulutuksen arvo voidaan hajauttaa siten, että saadaan tietoja eri tuloluokkien ja ikä- ja ammattiryhmien kulutuksesta.

IV Kohdennettujen analyysien taso

Neljännän laskennan tason tavoitteena on luoda erityisanalyyseja palvelevia mittareita. Tällaisia ovat esimerkiksi kansainväliset vertailut, alueellisten ja alueiden sisäisten toimintojen ja kehityssuuntien analyysit, kohderyhmäanalyysit, tukea/investointeja saaneiden yritysten toimintojen arvioinnit jne. Tällä tasolla voidaan myös tarkentaa edellisten tasojen indikaattoreita kehittämällä esimerkiksi rahoituksen suhdelukuja, tuottavuusmittareita ja tuotoksia sekä työvoiman käyttöä ja kilpailun vaikutuksia mittaavia indikaattoreita.

Neljännellä tasolla voidaan edellisen eli kolmannen tason tietoja yhdistää yksittäisiin eikulttuurisiin tietoihin. Tätä tapahtuu, kun esimerkiksi eri tuloryhmien eri kulttuurimuotoihin kohdistuvia kulttuurikulutuksen ja osallistumisen mittareita yhdistetään väestölaskennan tietoihin väestön tulotasojakautumista. Kohdennettujen analyysien tasolla on tärkeää suunnata tutkimusta politiikan ja tuotantosektoreiden kannalta tärkeisiin ongelma-alueisiin ja asettaa niitä koskevia parametreja. Tämä tarkoittaa, että kulttuurituotannon sisällöille annetaan erilaisia merkityksiä, niitä tarkastellaan historiallista kehitystaustaansa vasten, kulttuurin mittareiden merkitystä pohditaan sekä määrällisesti että laadullisesti ja yleisten trendien ohella tarkastellaan alueellisia ja maakohtaisia kehityssuuntia.

Kohdennettuja analyyseja varten voidaan luoda esimerkiksi seuraavia indikaattoreita, merkitysjärjestelmiä ja kohderyhmätiedostoja:

- Kulttuurisektorin taloudelliset vaikutukset
- Kulttuurin työmarkkinatila
- Kulttuuriturismi
- Vapaaehtoistyö
- Erilaiset rahoitustilanteet
- Kulttuurituotteiden kansainvälinen kauppa
- Kulttuurin tuotannon ja kulutuksen sektorikohtaiset profiilit
- Tuotannon kustannustekijät ja tuottavuus
- Kilpailukykyä määrittävät ja niistä johtuvat tekijät (markkinaosuus, markkinoiden kontrolli eri tekijöiden kuten yrityskoon, markkinaosuuksien, kotimaisuusasteen, kielen jne. suhteen)
- Tuotannon ja kulutuksen keskittyneisyys/monimuotoisuus
- Markkinaperusteinen suorituskyky
- Investoinnit
- Teknologian läpäisevyys ja vaikutus
- Hinta- ja kustannustekijät (mm. inflaatio, verot)
- Julkisen vallan ja yksityisen sektorin tuki (suhdeluvut ja muut mittarit)
- Kulutuskysyntä (käyttäytyminen ja arvoarviot)

Kanadan satelliittimallin kuvauksessa esitetään esimerkkejä tilastoista ja indikaattoreista, joita voidaan kehittää syventävien analyysien tasolla. Niistä Suomen tilanteeseen soveltuvat mm. seuraavat:

Taloudellisen vaikuttavuuden tilastot/indikaattorit

- Välittömät vuosittaiset kulttuurin jalostusarvomäärät
- Välittömät vuosittaiset työllisyysvaikutukset
- Epäsuorat vaikutukset
- Vaikutukset valtion tilinpidon piirissä
- Vaikutukset ulkomaankauppaan (vientä, tuonti)
- Kulttuurin bruttokansantuoteosuudet sekä osuudet työllisestä työvoimasta.

Kulttuurikauppa ja investoinnit kulttuuriin

- Kulttuurituotteiden, palvelujen ja tekijänoikeuksien vienti
- Kulttuurituotteiden, palvelujen ja tekijänoikeuksien tuonti
- Kulttuurikaupan nettotilanne

Kulttuuriturismi

- Turistien määrä kulttuuritilaisuuksissa ja toiminnoissa
- Turistien kulttuurikulutus

Kulttuurin työmarkkinoiden analyysit

- Kulttuurisektorin työllinen työvoima ja työttömien määrät
- Kulttuuriammattien työllistyminen kulttuurin ulkopuolisilla sektoreilla
- Täysaikainen ja osa-aikainen työllisyys
- Yrittäjyys ja muu omaehtoinen työllistyminen

Vapaaehtoinen työ

- Kulttuurisektorilla toimivien vapaaehtoisen työvoiman määrä
- Kulttuurisektorin vapaaehtoistyön osuus koko vapaaehtoistyöstä

Julkisen ja yksityisen sektorin tuki

- Julkisen sektorin tuki kulttuurisektorille: toiminta ja pääomamenot
- Julkisen sektorin tulonsiirrot ja apurahat
- Julkisen sektorin kulttuurin rahoitus ja muu tuki: kokonaismenot per capita
- Julkisen sektorin kulttuurimenojen osuus (%) julkisen sektorin kokonaismenoista

Maakohtaisiin profileihin tarvittavia indikaattoreita

- Yritysten/laitosten määrät
- Työllisten määrä aseman mukaan ja työtehtävittäin
- Tuotannon määrä tuottajatahojen ja sisältöjen mukaan
- Yrityskohtaiset tulot ja niiden tuotekohtaiset osuudet
- Suurimpien yritysten markkinaosuus
- Keskimääräiset tuotot per työntekijä
- Kotimaisten sisältöjen osuus kulttuurituotannosta
- Kotimaisten sisältöjen osuus kulttuurituotteiden myynnistä
- Vienti ja sen osuus kulttuurituotteiden kokonaisymyynnistä
- Koti- ja ulkomaisten sisältöjen osuus kulttuurituotteiden viennistä
- Koti- ja ulkomaisten sisältöjen osuus kulttuurituotteiden tuonnista
- Kulttuurituotteiden tuonti ja sen osuus kokonaisymyynnistä.

V Dokumentaation taso

Dokumentaatiotoiminnan organisointi on Kanadan satelliittisuunnitelman viides tarkastelutaso. Dokumentaatio ja kommunikaatio ovat keskeisiä satelliitin tavoitteiden saavuttamiseksi. Kansallista tiedonvälitystä ja dokumentaatiota tarvitaan etenkin seuraavilla tilastoinnin alueilla:

- kulttuuripolitiikan ja kulttuurituotannon ajankohtaiset osa-alueet
- saatavilla olevat aineistot, lähteet ja aineistojen puutteet
- metodologiset vaihtoehdot, käsitteet ja määritelmät, joita tarvitaan kulttuuritoimintojen ylläpitoon ja elinvoimaisuuteen vaikuttavien tekijöiden tulkitsemisessa
- ajankohtaiset tiedonvälityksen suunnitelmat ja strategiat, jotka koskevat:
  - aineistojen laatua ja ajantasaisuuden ongelmia ja tapoja niiden ratkomiseksi
  - käynnissä tai suunnitteilla olevaa tutkimusta, niissä ilmenevien/odotettavissa olevien aineisto- ja analyysitarpeiden tyydyttämistä
  - aineistojen aukkojen täyttämiseen tarvittavia toimintavaihtoehtoja, joiden avulla voidaan yleisemminkin parantaa kerätyn tiedon perustasoa
  - koottavan tiedon ajantasaisuuden parantamiseen tarvittavia toimintoja.

Kanadan suunnittelema satelliittimalli on perusrakenteeltaan ja lähtökohdiltaan selkeä ja vahvistaa uskoa siihen, että sen tai samankaltaisen järjestelmän aikaansaaminen on paitsi toivottavaa myös mahdollista. Toisaalta malli on, ainakin OECD:n julkaisussa esitettyinä, vielä monella tapaa raakile. Yhteydet SNA-tilastointiin tarvitsisivat lisäselvennyksiä ja yhteydet eri tasojen välillä ovat usein epäselvät. Ratkaisematta jää, miten monitoimisessa kulttuurituotannossa, kuten kustannustoiminnassa, tuotannon “kulttuurinen osuus” saadaan erotettua sen muusta, ei-kulttuurisesta aineksesta. Epäselvää samoin on, mitä ovat ne kulttuuripoliittiset tavoitteet, joita varten satelliittijärjestelmää tulisi kehittää. Yhteys SNA-järjestelmään antaa taloudelliset tavoitekytkennät, mutta tarpeen on pohtia myös, mitä taiteellisia ja kulttuurisia tavoitteita varten satelliittijärjestelmää kehitetään: painottuvatko siinä vahvemmin esimerkiksi kulttuurivientiä ja turismia kuin kulttuurista moninaisuutta tai kulttuuriperinnön säilyttämistä koskevat tietotarpeet?

Taso I		
I. Makrotason informaatio (rahavirrat rahayksiköissä mitattuna)		
Tarjonta		Kysyntä
	Kulttuurisektorin koko (taloudellinen vaikutus)	Kulttuurituotteiden ja -palvelujen kysyntä
	Julkisen sektorin kulttuurimenot	Kulttuuriturismin synnyttämä kysyntä
	Kulttuurituotteiden ja palvelujen kansainvälinen kauppa	
	Yksityissektorin tuki kulttuurille	
Taso II		
II. Tuotoksen määrien/volyymien arvioinnin taso		
Tarjonta		Kysyntä
	Kulttuurilaitosten ja yritysten määrä	Kuluttajien määrä
	Kulttuurisektorin rakennemuutos (vanhojen laitosten/yritysten yhdentyminen/lopettaminen, uusien perustaminen)	Yleisön/osallistumisen määrät
	Tuotannon määrät/volyymi	
	Kulttuurisen työvoiman määrä	
	Vapaaehtoistyön määrä	
Taso III		
III. Yksityiskohtainen tuottajien ja kuluttajien luonnehdinta		
Tarjonta		Kysyntä
	Tuotannon tuotekohtaiset (sisältö, kieli jne.) määrät	Väestön taustatekijöiden mukainen kuluttajakysyntä
	Työvoiman ammattikohtaiset jakautumat	Väestön taustatekijäkohtaiset osallistumismäärät
	Työvoiman työaseman (pysyvä, tilapäinen, jne.) jakautumat	
	Tuotannon sektoreiden tuottaja- ja kielikohtainen jakautuma	
Taso IV		
IV Kohdennettujen analyysien taso		
Tarjonta		Kysyntä
	Taloudellisten vaikutusten analyysi	Mahdolliset asiakasmäärät
	Työmarkkina-analyysi	Asiakaskunnan tulotaso, säästöt, kulutusmenot
	Rahoitusanalyysi	
	Yhteiskunnallisten vaikutusten analyysi	
	Julkisen vallan menojen analyysi	
	Alueelliset kulttuuritoimen profiilit	
	Sektorikohtaiset toiminta-analyysit	
	Laitosten/yritysten omistussuhteet (ulkomaisessa ohjauksessa olevien osuus)	
	Identiteetti (kotimaisten tuotteiden /sisältöjen osuus)	

	Keskittyminen (suurimpien laitosten/yritysten markkinaosuudet)	
	Tuotanto- tai kustannusfunktio	
	Sijoitukset	
Taso V	V. Dokumentaation taso	
	Tekniset dokumentit (käsitteistö, metodologia jne.)	
	Politiikan keskeiset kysymykset	
	Aineistojen tarve-erittelyt	
	Aineistojen paikannetut aukot	
	Tilastoinnin partnereiden keskinäisen yhteistyön määrätykset	
	Aineistojen keruuseen käytetyt/tarvittavat surveyt	
	Strategiset suunnitelmat	

Suomalaisen satelliitin kuvaus

Työryhmä esittää, että Suomessa käynnistetään satelliittitilinpidon pilotointi. Suomen pilotihankkeessa tullaan keskittymään kulttuurin suoraan taloudelliseen rooliin. Satelliittihankkeen perusta nojautuu periaatteessa ainakin koevaiheessa kahteen olemassa olevaan tilastosysteemiin: kansantalouden tilinpitoon sekä kulttuurin työvoimalaskelmiin. Perusluokitukset otetaan Tilastokeskuksen kulttuuritilastoista ja niitä käytetään soveltaen kansantalouden tilinpidon kehikossa. Hankkeesta on tehty jo useita erityyppisiä esiselvityksiä (Ks. Liite 2: Yhteenveto Tilastokeskuksessa tehdyistä kulttuurin satelliitin esiselvityksistä)

Satelliitin tavoitteena on päivitettävä tietovaranto, julkaisuja sekä on-line -tietokanta. Niissä esitetään joitakin tärkeimpiä kulttuurin huoltotaseen eriä sekä koko maan tasolla että osittain myös maakunnittain. Alueellisen ulottuvuuden huomioiminen on satelliittihankkeessa hyvin tärkeää, ja tarkastelun pitäisi ulottua vähintään maakuntatasolle (NUTS 3 -taso⁴). Varsinaisten julkaisutaulujen laajuus ja sisältö päätetään myöhemmin.

Suomalaisen satelliitin pitemmän ajan tavoitteena voisi olla neljän tilastoulottuvuuden tiedosto:

- toimialulottuvuus; laskelmat tehdään kulttuuria edustamaan valittujen toimialojen tarkkuudella (työryhmän ehdotuksessa 54 kappaletta), mutta julkaisutauluina niitä yhdistellään (työryhmän ehdotuksen mukaan 4 pääryhmäksi). Rahoitus ratkaisee, pystytäänkö mahdollisesti tekemään myös muilla ulottuvuuksilla. Minimitaso on kuitenkin toimialatason ulottuvuus.

⁴ NUTS on Euroopan unionin käyttämä alueluokitusjärjestelmä. NUTS- tilastoluokituksen perusteella Euroopan unioni seuraa sosiaalista ja taloudellista kehitystä ja sen perusteella hyväksyy jäsenmaiden esitykset aluetueksi. NUTS-järjestelmässä on kolme tasoa, joiden sisällön nimitykset vaihtelevat jonkin verran maittain. Suomessa Manner-Suomi ja Ahvenanmaa muodostavat NUTS 1-tason. NUTS 2-tason muodostavat suuralueet ja NUTS 3-tason maakunnat. Periaate on, että isompi alue jaetaan aina pienempään seuraavan tason NUTS-alueisiin.

Muut tilastoulottuvuudet:

- tuoteulottuvuus; tämä on ehkä vaativin ulottuvuus ja siitä on olemassa esimerkkejä ainoastaan Australiassa
- ammattitulottuvuus; laskelmat tehdään ammattiluokituksesta poimittujen kulttuurin ammateista, tästä on olemassa jo hyviä esimerkkejä Tilastokeskuksen kulttuuritilastojen kulttuurin ammattien työvoimaa koskevissa tiedoissa
- sektoritulottuvuus (yrityssektori, voittoa tavoittelemattomat yhteisöt, valtio, kunnat); tämä ulottuvuus on keskeinen kulttuuripolitiikan kannalta.

Satelliitin sisältö pilottivaiheessa

Taulukossa 1 on esitetty kulttuurin talouden huoltotaseen malli, joka toimii laskennan keikkona pilottivaiheessa. Tavoitteena on tehdä ainakin laskelma tuotantotilistä koko maan tasolla sekä maakunta-tasolla (tarkasteltavat vuodet mahdollisesti 1995–2004). Tuotantotili tarkoittaa juuri kulttuuria edustamaan poimittujen toimialojen arvonlisäyksen, välituote-käytön ja kokonaistuotoksen laskentaa. Muiden tilien (kuten työvoimatilit, kulutustilit jne.) laskenta harkitaan erikseen.

Taulukko 1. Kulttuurin talouden huoltotase

kulttuurituotteiden kokonaistarjonta	kulttuurituotteiden kokonaiskysyntä
tuonti	vienti
tavarat	tavarat
palvelut	palvelut
tuotanto	julkiset kulttuuri-investoinnit
kulttuuritoimialojen arvonlisäys	yksityiset kulttuuri-investoinnit
	julkiset kulttuurimenot
	yksityiset kulttuurimenot

Kukin taloustoimi voidaan disaggregoida tarpeen mukaan

Taulukko 1:n selitykset:

- "Kulttuurituotteiden kokonaistarjonta" tarkoittaa kotimaassa tuotettujen 54 kulttuuritoimialan arvonlisäystä yhdistettynä kulttuurituotteiden ja -palvelujen tuonnin arvoon. Näistä tehdään omat taulukot myös aluetasolla (ei tuonnista).
- "Kulttuurin kokonaiskysyntä" tarkoittaa sitä, että kulttuurituotteiden ja palvelujen viennin arvo ja kulutuksen arvo ja investointien arvo lasketaan yhteen. Näistä tehdään omat taulukot (ei aluetasolla).
- "Kulttuurin kulutusmenot" sisältää sekä kotitalouksien kulttuurituotteiden kulutuksen arvon että julkisen sektorin eri osien menot kulttuurituotteiden ja palvelujen ostoihin. Näistä tehdään omat taulukot (ei aluetasolla).
- "Kulttuurin investointimenoihin" lasketaan sekä yksityisten kotitalouksien investointimenot kulttuuriin että julkisen sektorin investointimenot kulttuuriin. Näistä tehdään omat taulukot (ei aluetasolla).

Työryhmän toimialaluokitus

Työryhmän työskentelyn aikana kokoontunut pienryhmä on käynyt läpi olemassa olevaa kulttuurin toimialojen toimialaluokitusta ja laatinut siitä täsmennetyn toimialaluokituksen tulevan kehittämistyön pohjaksi. Luokitus esitetään liitteessä 1. Työryhmä seuraa luokituksessaan pitkälti, mm. Kanadan esimerkkiä mukaillen, tilastoviranomaisen (Tilastokeskuksen) kulttuurin toimialojen toimialaluokitusta, joskin muutamain poikkeuksin. Toimialojen jako heijastaa samoin pitkälti muissa maissa tehtyjä kulttuurin toimialojen kansantaloudellisten vaikutusten arviointeja, joita edellä esiteltiin. Toimialat jaetaan työryhmän luokituksessa neljään pääryhmään jotka ovat:

- 1 taide ja kulttuuriperintö,
- 2 joukkoviestintä,
- 3 muotoilu ja mainonta sekä
- 4 viihde.

Näiden pääryhmien sisällä toimialat on jaettu kulttuurin toimialojen ytimeen sekä ytimen ulkopuolelle, toiseen tasoon, kuuluviin toimialoihin. Toimialaluokituksissa toimialojen arvoketjut on otettu huomioon varsin laajasti. Toimialojen neljän pääryhmän ohella työryhmän esittämään luokitukseen on liitetty opetusministeriön hallinnonalan mukaisesti urheilun toimialat. Urheilun toimialan taloustiedoilla on myös jatkuvasti kasvava merkitys. Luokitukseen päätettiin alustavasti liittää kansainvälisiä esimerkkejä mukaillen mukaan myös käsityöala, joskin sen monitahoisuus tunnistetaan. Käsityön toimialat on kirjattu luokitukseen kauppaja- ja teollisuusministeriön julkaisussa *Käsityörittäjyys Suomessa 2000-luvulla* (Julkaisu 10/2005, KTM) esitetyllä tavalla. Tulevan kehittämistyön aikana arvioidaan missä muodossa ja laajuudessa urheilun ja käsityön toimialojen tarkasteleminen on mahdollista.

Työryhmä esittää, että satelliitin pilotointia lähdetään viemään eteenpäin sen laatiman luokituksen pohjalta. Nyt esitetty luokitus on lähtökohta ja apuväline, joka täsmentyy satelliitin edetessä.

5 Yhteenveto

- 1 Kulttuurin toimialojen taloudellisiin ja kansantaloudellisiin tunnuslukuihin ja vaikuttavuuteen kohdistuu niin Suomessa kuin kansainvälisesti suuri mielenkiinto.
- 2 Kulttuurin kansantaloudellisen vaikuttavuuden tietoperustan vahvistaminen on työryhmän käsityksen mukaan yksi tärkeimmistä kulttuuripolitiikan haasteista. Ilman nykyistä selvästi parempaa tietoperustaa kulttuurin toimialojen kansantaloudellisista vaikutuksista niin kulttuuri- kuin elinkeinopoliittisten toimenpiteiden kohdistaminen kulttuurin toimialoihin tapahtuu puutteellisen informaation tilanteessa.
- 3 Myös julkisten toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi, ja siten toimenpiteiden tehokkuuden ja vaikuttavuuden maksimointi, edellyttää systemaattisen ja kattavan kulttuurin toimialoja koskevan tilastollisen tietoperustan rakentamista.
- 4 Tietoperustan heikkous ei ole yksinomaan kulttuurin toimialoja koskeva ongelma, vaan se koskee pitkälti koko palvelusektoria. Palveluita ja niiden kansantaloudellisia vaikutuksia koskeva tilastointi on puutteellista; erityisesti ottaen huomioon palveluiden merkitys kansantaloudessa.
- 5 Tilanne on samankaltainen myös kansainvälisesti. Useissa maissa on ollut tai on käynnissä erilaisia tutkimus- ja selvityshankkeita, joiden tarkoituksena on lisätä tietoa kulttuurin toimialan kansantaloudellisista vaikutuksista. Toistaiseksi ei ole olemassa sellaista yhtenäistä vaikutusten arvioinnin viitekehystä, jota voitaisiin sellaisenaan soveltaa Suomessa. Eri maiden hankkeissa käytetään erilaisia toimialaluokituksia, mikä rajoittaa niiden yleistämistä ja vaikeuttaa saatujen tulosten vertailtavuutta.
- 6 Eri hallitustenväliset järjestöt ja EU ovat kiinnittäneet huomiota kulttuurin toimialojen kansantaloudellisten vaikutusten tilastolliseen mittaamiseen. Euroopan neuvosto ja Unesco ovat tehneet asiaan liittyvää selvitystyötä. OECD on aktivoitunut asiassa kuluvana vuonna ja järjestö on selvittänyt eri jäsenmaissa käytössä tai suunnitteilla olevia tilastomenetelmiä. EU:n piirissä kulttuurin talous on noussut vahvasti esiin ja Suomi on puheenjohtajamaana tukenut tätä kehitystä. On oletettavaa, että sekä OECD:ssä että EU:ssa lähtee liikkeelle kulttuurin toimialojen kansantaloudellisen tilastoinnin kehittämiseen liittyviä hankkeita.

- 7 Kulttuurin toimialojen kansantaloudellisia vaikutuksia arvioivien hankkeiden yhteydessä on syytä kiinnittää erityistä huomiota tuotettavan informaation yhdenmukaisuuteen. Käytettävät toimialaluokitukset ovat tässä avainasemassa. EU:ssa käytettävä toimialaluokitus NACE perustuu YK:n toimialaluokitukseen (ISIC, International Standard of Industrial Classification). Suomen toimialaluokitus taas on nelinumerotasolla asti sama kuin NACE. Näihin lähtökohtaisesti toisiinsa perustuvien toimialaluokitusten mukaiset ja kansantalouden tilinpitoon liittyvät tilastojärjestelmät (esim. kulttuurin satelliitti) tarjoavat parhaat mahdollisuudet yhteismitallisen tilastotiedon tuottamiseen.
- 8 Kulttuurin toimialojen tilastointi on Suomessa yleisesti ottaen kehittynyttä. Opetusministeriön ja Tilastokeskuksen yhteistyönä laadittavan kulttuuritilaston yhtenä kehittämiskohteena on kulttuurin talouden kokonaisuuden kuvaaminen olemassa olevien lähteiden pohjalta. Kulttuuritilaston lähestymistapa ei kuitenkaan pyri yhden kulttuurin taloutta kokonaisuutena kuvaavan tilastojärjestelmän luomiseen. Tietoperustan hajanaisuudesta johtuen menetelmällä on hyvin vaikeata tai mahdotonta saavuttaa lopputulosta, joka mahdollistaisi kulttuurin kansantaloudellisten vaikutusten kokonaisvaltaisen arvioinnin. Kulttuurin toimialojen perustilastoinnin saatavuus ja kulttuuritilastoinnin asiantuntemus muodostavat kuitenkin keskeisen edellytyksen satelliitin pilotoinnille ja sen edelleen kehittämiseksi. Satelliitti on kokonaisvaltainen näkökulma tilastoaineistoon.
- 9 Työryhmä on vakuuttunut siitä, että kulttuurin toimialojen kansantaloudelliset vaikutukset voidaan kartoittaa tarvittavassa laajuudessa vain luomalla kulttuurin toimialojen taloutta kokonaisuutena kuvaava ja Tilastokeskuksen kansantalouden tilinpitoon kytkeytyvä ns. satelliittitilinpito, ns. kulttuurin satelliitti, raportin luvussa 4. kuvatussa muodossa ja laajuudessa. Matkailun toimialalle on jo kehitetty oma satelliittitilinpitojärjestelmä, josta saadut kokemukset ovat rohkaisevia.

6 Suositukset

- 1 Työryhmä esittää kulttuurin satelliitin pilotoinnin välitöntä aloittamista. Pilotoinnin tavoitteena tulee olla perustan luominen varsinaiselle satelliitille. Työryhmä suosittaa, että pilotointi käynnistettäisiin sen laatiman kulttuurin toimialojen toimialaluokituksen pohjalta (ks. liite) sitä tarvittaessa täydentäen ja muut ulottuvuuden huomioiden. Satelliitti tulee saada toimivaksi mahdollisimman pian. Työryhmä pitää realistisena satelliitin toiminnan aloittamista vuoden 2008 kuluessa. Pidemmän aikavälin tavoitteena tulee olla luvussa 4 kuvatun satelliitin toteuttaminen mahdollisimman kattavana ja kaikki mainitut ulottuvuuden huomioonottavana.
- 2 Opetusministeriö rahoittaa satelliitin pilotoinnin vuonna 2007. Muut ministeriöt osallistuvat tarpeen mukaan rahoitukseen tai satelliitin kehittämistä tukevien mahdollisten erillisselvitysten rahoittamiseen. Tilastokeskus vastaa tehtävän sopimuksen mukaisesti sekä pilotoinnista että itse satelliitin kehittämisestä. Satelliitin ylläpidosta sovitaan pilotoinnin valmistuttua ministeriöiden ja Tilastokeskuksen kesken sopimusperustaisesti.
- 3 Kulttuurin toimialojen talouteen liittyviä kansainvälisiä aloitteita seurataan tarkasti ja niiden valmistelussa ollaan aktiivisesti mukana. Erityisesti OECD:n asiaa koskevaan työhön osallistutaan ja tuodaan siihen Suomen asiaa koskeva asiantuntemus. Koska varsinaisia kulttuurin satelliittipitoja ei teollistuneissa maissa toistaiseksi ole, Suomi on sellaisen kehittämisessä pioneerirolissa. Tätä tulee hyödyntää kaikessa kulttuurin talouteen liittyvässä kansainvälisessä ja EU-yhteistyössä, ml. toimialaluokitusten kehittämisessä.
- 4 Kulttuurin toimialojen kansantaloudellinen tilastointi ja sen kehittämistarpeet eivät poikkea muiden palvelutoimialojen tilanteesta. Myös kansallisesti kulttuurin satelliittia tulee työryhmän näkemyksen mukaan käyttää yhtenä esimerkkinä palvelutilastoja kehitettäessä.
- 5 Kulttuurin epäsuorat vaikutukset, erityisesti sen sosiaaliset vaikutukset, ovat kasvavan mielenkiinnon kohteina. Työryhmä pitää perusteltuna jatkaa erikseen päätettävällä tavalla niiden arvioinnin kehittämistä mahdollisimman kokonaisvaltaisen kuvan saamiseksi kulttuurin kokonaisvaikutuksista yhteiskunnassa.

Liite 1
Toimialaluokitus satelliittia varten

TOIMIALA JA TOL-KOODI	Ydintoimialat	Toissijaiset toimialat
JOUKKOVIESTINTÄ		
Kirjojen kustantaminen ja kauppa		
Kirjojen kustantaminen (2211)	x	
Kirjansidonta ja viimeistely (2223)	x	
Kirjatukkukauppa (51474)	x	
Kirjojen vähittäiskauppa (52472)	x	
Antikvariaattikauppa (52502)	x	
Kirjojen postimyynti ja verkkokauppa (52611)	x	
Sanoma- ja aikakauslehdet ja uutistoimistot		
Sanomalehtien kustantaminen (2212)	x	
Aikakauslehtien kustantaminen (2213)	x	
Sanomalehtien painaminen (2221)		x
Aikakausjulkaisujen ja -lehtien vähittäiskauppa, lehtikioskit (52473)	x	
Muu kustannustoiminta (2215)	x	
Uutistoimistot (9240)	x	
Elokuvien ja videoiden tuotanto, jakelu ja esittäminen		
Elokuvien ja videoiden tuotanto (9211)	x	
Kuvatallenteiden jäljentäminen (2232)		x
Elokuvien ja videoiden levitys (9212)	x	
Videofilmien vuokraus (71401)	x	
Elokuvien esittäminen (9213)	x	
Äänitteet		
Äänitallenteiden kustantaminen (2214)	x	
Äänitallenteiden jäljentäminen (2231)		x
Radio ja televisio		
Radio- ja televisio toiminta (9220)	x	
Ohjelmansiirtopalvelut (64203)		x
Muu painaminen ja siihen liittyvä toiminta		
Muu painaminen (2222)		x
Painamista edeltävä toiminta (2224)		x
Muu painamiseen liittyvä toiminta (2225)		x
Televisio- ja radiovastaanottimien, äänen- ja kuvantallennus- ja toistolaitteiden valmistus (3230)	x	

TOIMIALA JA TOL-KOODI	Ydintoimialat	Toissijaiset toimialat
MUOTOILU JA MAINONTA		
Mainonta		
Mainostoimistot (74401)	x	
Suora- ja ulkomainonta (74402)	x	
Muu mainospalvelu (74409)		x
Arkkitehti- ja taideteollisuussuunnittelu		
Arkkitehtipalvelu (74203)	x	
Taideteollinen muotoilu ja suunnittelu (74871)	x	

TOIMIALA JA TOL-KOODI	Ydintoimialat	Toissijaiset toimialat
TAIDE JA KULTTUURIPERINTÖ		
Taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminta		
Taiteilijatoiminta (92311)	x	
Näyttämö- ja konserttitoiminta (92312)	x	
Kirjastot, arkistot ja museot yms.		
Kirjastot ja arkistot (9251)	x	
Museot, näyttelyt sekä historiallisten paikkojen ja rakennusten suojeleminen (9252)	x	
Kasvitieteelliset puutarhat jne. (9253)		x
Taide- ja antiikkiliikkeet		
Taideliikkeet (52484)	x	
Antiikkiliikkeet (52501)	x	
Kulttuurin ja viihteen tukipalvelut (9232)	x	

TOIMIALA JA TOL-KOODI	Ydintoimialat	Toissijaiset toimialat
VIIHDE		
Valokuvaus		
Valokuvaamotoiminta (74811)	x	
Valokuvien kehittäminen (74812)	x	
Valokuvausvälineiden ja -tarvikkeiden tukkukauppa (51475)	x	
Valokuvausalan vähittäiskauppa (52485)	x	
Soitinten valmistus ja kauppa		
Soitinten valmistus (3630)	x	
Musiikkitarvikkeiden tukkukauppa (51481)	x	
Soitinten ja musiikkitarvikkeiden vähittäiskauppa (52452)	x	
Huvipuistot, pelit sekä muu viihde ja virkistys		
Huvipuistot (9233)	x	
Rahapeli- ja vedonlyöntipalvelut (9271)	x	
Pelien ja leikkikalujen valmistus (3650)	x	
Lelujen ja pelien tukkukauppa (51483)	x	
Muut viihdepalvelut (9234)	x	
Viihde-elektroniikan valmistus ja kauppa		
Viihde-elektroniikan tukkukauppa 51432	x	
Kodinkoneiden ja viihde-elektroniikan vähittäiskauppa 52451	x	

TOIMIALA JA TOL-KOODI	Ydintoimialat	Toissijaiset toimialat
URHEILU		
Urheiluvälineiden valmistus 3640		
Urheilualan tukkukauppa 52488		
Urheilualan vähittäiskauppa 52488		
Urheilu- ja liikuntavälineiden vuokraus 71402		
Urheilukentät, urheiluhallit ja stadionit 9261		
Muu urheilutoiminta 9262		
Muulla luokittelemattomat virkistyspalvelut 9272		

TOIMIALA JA TOL-KOODI

KÄSITYÖ
Tekstiilien valmistus
Puuvillakuitujen valmistelu ja kehruu 17110
Karstavillakuitujen valmistelu ja kehruu 17120
Kampavillakuitujen valmistelu ja kehruu 17130
Pellavakuitujen valmistelu ja kehruu 17140
Ompelulangan valmistus 17160
Puuvillakankaiden kudonta 17210
Karstavillakankaiden kudonta 17220
Muiden kankaiden kudonta 17250
Tekstiilien viimeistely 17300
Sisustustekstiilien valmistus 17401
Mattojen valmistus 17510
Köysien, narujen ja verkkojen valmistus 17520
Kuitukankaiden valmistus 17530
Muiden tekstiilituotteiden valmistus 17540
Trikooneulosten valmistus 17600
Sukkien ja sukkahousujen valmistus 17710
Vaatteiden valmistus
Nahkavaatteiden valmistus 18100
Työvaatteiden valmistus 18210
Muiden päällysvaatteiden valmistus 18220
Alusvaatteiden valmistus 18230
Muiden vaatteiden ja asusteiden valmistus 18240
Turkisten muokkaus ja turkistuotteiden valmistus 18300
Nahan ja nahkatuotteiden valmistus
Parkitseminen ja muu nahan valmistus 19100
Laukkujen, satuloiden yms. tuotteiden valmistus 19200
Jalkineiden valmistus 19300
Puusepän ja muiden puutuotteiden valmistus
Puutalojen valmistus 20301
Muu rakennuspuusepäntuotteiden valmistus 20309
Puupakkausten valmistus 20400
Muiden puutuotteiden valmistus 20510
Korkki-, olki ja punontatuotteiden valmistus 20520
Painaminen ja kirjansidonta
Muu painaminen 22220
Kirjansidonta 22230
Lasin ja lasituotteiden valmistus
Tasolasin muotoilu ja muokkaus 26120
Onton lasitavaran valmistus 26130
Muu lasin valmistus ja muokkaus ml. teknisen lasin valmistus 26150
Keraamisten tuotteiden valmistus
Keraamisten talous- ja koriste-esineiden valmistus 26210
Kivituotteiden valmistus

Kivituotteiden valmistus 26700
Metallituotteiden valmistus
Metallin takominen, puristaminen ja meistäminen 28400
Työkalujen valmistus 28620
Muiden metallituotteiden valmistus 28750
Laivojen ja veneiden valmistus ja korjaus
Laivojen valmistus ja korjaus 35110
Vapaa-ajan veneiden valmistus ja korjaus 35120
Huonekalujen valmistus
Tuolien ja istuinten valmistus 36110
Muiden toimisto- ja myymäläkalusteiden valmistus 36120
Muiden keittiökalusteiden valmistus 36130
Muiden huonekalujen valmistus 36140
Patjojen valmistus 36150
Kultasepän tuotteiden valmistus
Kolikoiden ja mitalien valmistus 36210
Jalokivien ja muiden kultasepäntuotteiden valmistus 36220
Soitinten valmistus
Soitinten valmistus 36300
Urheiluvälineiden valmistus
Urheiluvälineiden valmistus 36400
Pelien, leikkikalujen ja muiden tuotteiden valmistus
Pelien ja leikkikalujen valmistus 36500
Epäaitojen korujen valmistus 36610
Harjojen valmistus 36620
Muualla luokittelematon valmistus 36630
Jalkineiden ja nahkatuotteiden korjaus
Jalkineiden ja nahkatuotteiden korjaus 52710
Kellojen, kultasepäntuotteiden yms. tuotteiden valmistus
Kellojen ja kultasepäntuotteiden korjaus 52730
Muu henkilökohtaisten esineiden ja kotitalousesineiden korjaus

LÄHDE: Käsityöyritykset toimialoittain Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin mukaan 2003. Teoksessa *Käsityörittäjyys Suomessa 2000-luvulla. Yritykset ja alan keskeiset kehityslinjat*. Julkaisuja 1072005. Kauppa- ja teollisuusministeriö.

Yhteenveto Tilastokeskuksessa tehdyistä kulttuurin satelliitin esiselvityksistä

*Aku Alanen, Tilastokeskus
20.10.2006*

Elämysten, mielikuvien ja ylipäänsä aineettomien elementtien väitetään kasvavan elämässä ja myös taloudessa. Jos väite pitää paikkansa niin myös kulttuurin taloudellinen merkitys olisi kasvussa ainakin välillisesti. Sen sijaan kulttuurin suoran taloudellisen merkityksen roolista on olemassa ristiriitaista tietoa. Sekä talouden että kulttuurin näkökulmasta onkin välttämätöntä saada kokonaiskuva kulttuurin roolista kansantaloudessa.

Toisenlainen näkökulma asiaan syntyy asiaan kun verrataan kulttuurin talouden markkinoinnista ja toisaalta markkinoiden kulttuuristumista. Tämä paradoksaalinen kehitys on samanaikaista. Markkinat määräävät yhä enemmän kulttuurin mekanismit ja menestyksen ja toisaalta yhä suuremmissa määrässä perinteisesti ei-kulttuurisia toimialojen toimintaan tulee mukaan kulttuurisia elementtejä. On siis yhä vaikeampaa puhua kulttuurista markkinoiden ja talouden ulkopuolella.

Markkinoiden ulkopuolella on tosin edelleen kaksi merkittävää kulttuurista vaikuttajaa: vapaa kansalaistoiminta ja julkinen toiminta. Nämäkin joutuvat yhä enemmän huomioimaan em. muutokset. Opetusministeriöllä on vastuu valtion harjoittamasta kulttuuripolitiikasta ja sen on myös oltava entistä paremmin selvillä talouden ja markkinoiden kulttuuripolitiikalle aiheuttamista paineista ja haasteista. Siksi ministeriön on välttämätöntä olla selvillä ao. ilmiöitä kuvaamista luvuista. Tilastokeskuksen Elinolot-yksikössä on tehty runsaasti selvityksiä kulttuurin ja talouden välisistä suhteista opetusministeriön rahoituksella. Toistaiseksi on kuitenkin puuttunut sekä kokonaistalouden että aluetalouden tilastojen ja kulttuurin välisten yhteyksien tietosysteemi.

Tällaista kokonaisvaltaista tietosysteemiä voidaan kutsua vaikkapa kulttuurisatelliitiksi. Tietosysteemin rakentaminen on vaativa ja moniulotteinen tehtävä ja se edellyttää esiselvityksiä tehtävän laajuudesta ja luokituksista sekä erilaisista kulttuurin taloutta lähellä olevista konsepteista.

Selostus tehdyistä esiselvityksistä

Esiselvityksistä on vastannut Taloudelliset olot -yksikössä Aku Alanen.

Tilastokeskuksessa on tehty lukuisia muistioita ja kokeilulaskelmia sekä järjestetty keväällä 2005 seminaari, joka keskittyi mahdollisen satelliitin alueellistamiseen. Seminaariin osallistui runsaasti myös Opetusministeriön henkilöstöä. Yleinen johtopäätös seminaarissa oli, että mikäli satelliitti rakennetaan sen täytyy olla keskeisten indikaattorien osalta myös alueellinen ainakin NUT_3 tasolla. Alanen on myös käynyt puhumassa erilaisissa kotimaisissa ja kansainvälisissä seminaareissa alaan liittyvistä asioista.

Pääosin esiselvitykset on julkaistu erillisinä artikkeleina laajemman lukijakunnan saamiseksi. Niiden teossa on jouduttu pohtimaan erityisen paljon erilaisia terminologisia, käsitteellisiä ja luokituksiin liittyviä ongelmia. Yhden monografian linja hylättiin asian moniulotteisuuden takia. Eri tekstit, sekä julkaistut että julkaisemattomat, ovat syntyneet kahden viime vuoden aikana.

Ensimmäiset koelaskelmat tehtiin jo keväällä 2004 mutta niitä alettiin julkaista vasta samana syksynä, koska tarkastelussa haluttiin käydä läpi ja verrata myös joidenkin muiden maiden vastaavia lukuja ja tuloksia. Ensimmäinen yhteenveto ”*Mitä kuuluu kulttuuriin*” ilmestyi Tietoaika-lehdessä 10/2004. Siinä esiteltiin ensimmäistä kertaa laskelma kulttuurin talouden roolista kansantalouden osana vuosina 1995–2002. Samoin artikkelissa pohdittiin käsitteitä ja kulttuurin talouden varsinaisten toimialojen rajoja 54 toimialan mallilla. Merkittävä osa kulttuurisista toiminnoistahan (mm. muotoilun alueella) tapahtuu muilla kuin varsinaisilla kulttuurisilla toimialoilla. Nämä muut toiminnot jätettiin tässä vaiheessa pois. Kulttuurin talous jaettiin artikkelin laskelmissa neljään ryhmään: joukkotiedotuskulttuuriin, taidekulttuuriin, muotoilukulttuuriin sekä viihde- ja vapaa-aikakulttuuriin. Nykyisissä kulttuuritilastoissa kahta ensimmäistä ryhmää on käsitelty kattavammin kuin kahta jälkimmäistä. Näistä kaksi jälkimmäistä ryhmää näyttivät olevan lievässä kasvussa, taideryhmän suuruus taas näyttäytyy suhteellisen vakiona sekä joukkotiedotus näytti olevan laskeva alue ainakin ao. ajanjaksona. Kulttuurin toimialojen ryhmittely em. neljään ryhmään voi olla jatkossakin käyttökelpoinen ellei parempaa löydy.

Lähin vertailukohta Suomelle löytyy Kanadasta, jossa kulttuurin bkt-osuus oli sama 3,8 %. Siellä tosin jotkut kulttuuristen tuotteiden erät eivät olleet mukana joten Kanadan vertailukelpoinen osuus lienee hivenen suurempi.

Toinen artikkeli (”*Luovuuden talous*”, Tietoaika 11/2004) keskittyi kansainväliseen vertailuun Britannian kanssa teemanaan luovien alojen käsitteen mahdollinen käyttökelpoisuus kulttuurin taloudessa. Artikkelissa päädyttiin kriittiseen arvioon luovien alojen käsitteen käytön osalta siten, ettei se sovi ainakaan tilastoanalyysiin vaan on pelkästään poliittisen tason käsite. Ehkä tärkeintä artikkelissa oli yksityiskohtainen vertailu kahden maan tilanteesta.

Kolmannessa artikkelissa pohdittiin tekijänoikeustoimialojen soveltuvuutta kulttuurin talouden kuvaamisessa. Nehän menevät monin osin päällekkäin erityisesti voittoa tavoittelevan toiminnan osalta. Tekijänoikeusalojen rooli on Suomessa keskinkertainen tai hivenen keskitason yläpuolella EU-maihin verrattuna eli n. 4,3 %. Tosin ei alojen osuus niiden suurmaassa Yhdysvalloissakaan ole kuin runsaat 6 % (”*Aineeton pääoma kasvaa, tekijänoikeusalojen osuus talouskasvusta kuitenkin pieni.*”, Tietoaika 12/2004.)

Neljännessä artikkelissa (”*Tähtäimessä tavaramerkkien talous*”, Tietoaika 2/2005) keskityttiin branditalouteen erityisesti tavaramerkkien näkökulmasta.. Tämän konseptin yhteydet kulttuurin talouteen ovat jo hieman etäisemmät. Koska tavoitteena oli artikkelisarjassa käydä läpi kaikki läheiset konseptit ja pohtia mitä ne merkitsevät metodologisesti kansantalouden numeroiden valossa, oli tämäkin ulottuvuus tärkeä. Suomi on branditalouden osalta keskitason maa EU-kontekstissa, mutta pohjoismaisella tasolla jäädään Ruotsista ja Tanskasta jälkeen.

Viides artikkeli keskittyi muotoiluintensiiviseen talouteen erityisesti siltä osin kuin teolliset yritykset hoitavat sitä omana toimintonaan, ns. sanottuna inhouse -muotoiluna. Intensiivisyysluokitukset perustuivat paljon ns. perinteiseen designin käyttöön sekä mallisuojan käytön aktiivisuuteen. Siitähän ei kerätä tällä hetkellä mitään tietoa asian tärkeydestä huolimatta (”*Mallisuojan käyttö on osa muotoilun taloutta*”, Tietoaika 4–5, Economic Trends 2).

Kuudes artikkeli (*"Kilpailukyvyille uusi kokonaismittari. Suomi onkin vain keskikastia"*, Tieto-aika 4–5, Economic Trends 2) voidaan myös lukea satelliitin piiriin vaikka se keskittyykin pohtimaan suomalaisen ipr:n käytön kansainvälistä tasoa. Kaikki ipr- talouden kysymykset liittyvät kulttuurin talouteen ainakin epäsuorasti.

Seuraava artikkeli käsitteli kotitalouksien kulttuurin kulutuksen suuruutta EU-maiden vertailuna poikkileikkausaineiston valossa (Tieto-aika 1/2006). Toistaiseksi on vielä epävarmaa missä määrin satelliitissa tullaan käsittelemään kulutuspuolta, mutta jossain määrin joka tapauksessa. Suomalaiset kotitaloudet kuuluvat artikkelin arvion mukaan EU-maiden keskitasolle kotitalouksien kulttuurin kuluttajina. Sen sijaan hieman paradoksaalinen tulos oli, että tasa-arvon perinteillä ylpeilevässä maassa alimman tulonsaajakvinttiilin kotitaloudet käyttivät suhteellisesti enemmän rahojaan kulttuuriseen kulutukseen kuin ylimmän tulonsaajakvinttiilin kotitaloudet. Lisäksi Suomessa ylimmän kvinttiilin kotitalouksien kulttuurisen keskikulutuksen suhde alimman kvinttiilin kulttuuriseen kulutukseen oli EU-maiden keskiarvon yläpuolella vaikka yleensä Suomi kuuluu kaikkein tasa-arvoisimpiin maihin. Kysymys kulutuspuolen roolista satelliitissa on myös siksi kiinnostava, että Euroopassa on monessa maassa keskustelu siitä, pitäisikö painopiste ja tukipolitiikka kulttuuripolitiikassa olla tarjonta- vai kysyntäpainotteinen. Yleisellä tasollahan painopiste oli aina 1950- ja 60-lukujen vaihteeseen saakka tarjontapuolella keskittyen etenkin korkeakulttuuriin sekä taiteilijoihin. Sen jälkeen tapahtui siirtymä kysyntäpuolelle tavallaan matalan kulttuurin nousu 60-luvulla. Nyt taas 1990-luvun lopulta lähtien myös 'luovien alojen' -keskustelun ja kulttuurin markkinoistumisen myötä tukipolitiikka keskustelu on ehkä uudelleen siirtymässä osin tarjontapuolelle.

Vuonna 2006 on julkaistu artikkeleita pääosin muotoilun talouteen liittyen (mm. *"Muotoilun kansantaloudellinen merkitys nousussa"*, Tieto Trendit 5/2006 ja *"Muotoilulla kansainvälistä kilpailukykyä"*, Tieto Trendit 6/2006). Viimeksi mainituista on tehty myös englanninkielinen versio. Lisäksi Alanen on osallistunut erilaisiin muotoilualan tutkimusseminaareihin. Samoin Alasella on ollut tiivistä yhteistyötä muotoilualan eri toimialajärjestöjen kanssa mm. erilaisten artikkelien kirjoittamisen ja luokitusten kehittämisen muodossa.

Muotoilun talouteen keskittymisen takana on kaksi perussyytä. 1. syy liittyy siihen, että muotoilun talous on metodisesti eräs kaikkein hankalampia laskea ja se on myös käsitteellisesti epämääräinen. Se on osin kulttuurin talouden sisällä ja osin sen ulkopuolella. Jos muotoilun talouden alalla kyetään saamaan aikaan joitain metodisia ratkaisuja niitä voidaan mahdollisesti käyttää myös muissa samantyyppisissä ongelmissa. Toiseksi muotoilu laajasti ottaen kuului ensimmäisen artikkelin arvion mukaan ns. nouseviin kulttuurin aloihin.

Nämä em. laskelmat ja artikkelit toimivat ko. esiselvityksinä kokonaisvaltaiselle tietosysteemille (kulttuurin satelliitille). Hanketta kuvataan toistaiseksi nimellä Kulttuurin satelliitti.

Tekeillä on myös kaksi täysin uuteen konseptiin perustuvaa laskelmaa. Vielä tänä syksynä julkaistaan artikkeli urheilun taloudesta. Siihen liittyvät laskelmat ovat jo osin valmiit. Urheilun taloushan on tarkoitus ottaa mukaan omana liitännäisenä myös kulttuurin satelliittiin.

Lisäksi on aloitettu laskelmien teko elämystalouden kokeiluluontoista analyysiä varten. Laskelmat on tarkoitus saada valmiiksi vielä tämän vuoden aikana. Laskelmissa verrataan ruotsalaista, tanskalaista ja lappilaista laskentametodia Suomen lukujen valossa ja esitetään Alasen oma ehdotus. Elämystalous on eräs viime vuosien kiinnostavimmista konsepteista. Kulttuurin taloudella on erittäin olennainen ja tärkeä rooli oikeastaan kaikissa tähän asti siihen liitetyissä tehdyissä makrotason laskelmissa.

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISBN 952-485-265-9 (nid)

ISBN 952-485-266-7 (PDF)

ISSN 1458-8102

Julkaisumyynti:

Yliopistopaino
PL 4 (Vuorikatu 3)
00014 Helsingin Yliopisto
puhelin (09) 7010 2363
faksi (09) 7010 2374
books@yopaino.helsinki.fi
www.yliopistopaino.helsinki.fi

Bokförsäljning:

Universitetstryckeriet
PB 4 (Berggatan 3)
00014 Helsingfors Universitet
telefon (09) 7010 2363
fax (09) 7010 2374
books@yopaino.helsinki.fi
www.yliopistopaino.helsinki.fi